

SEKSUAALIOPETUS YLÄKOULUSSA: MITÄ, MILLOIN JA MITEN-

Lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden ajatuksia
seksuaalisuudesta ja sen opetuksesta yläkoulussa

Sari Järvinen

Pro gradu

Terveyskasvatus

Jyväskylän yliopisto

Liikunta- ja

Terveystieteiden tdk

Syksy 2007

TIIVISTELMÄ

SEKSUAALIOPETUS YLÄKOULUSSA: MITÄ, MILLOIN JA MITEN -

Lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden ajatuksia seksuaalisuudesta ja sen opetuksesta yläkoulussa

Sari Järvinen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Terveystieteiden laitos

Terveyskasvatus

Pro gradu – tutkielma, 79 sivua + liitteet

Syksy 2007

Ohjaajat: LitT Jorma Tynjälä ja THM Maija Nykänen

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitä lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden mielestä seksuaalisuus käsite tarkoittaa. Lisäksi tutkimuksella haluttiin selvittää mitä pitäisi seksuaaliopetuksessa opettaa yläkoulun 7., 8. ja 9. luokalle sekä millaisia menetelmiä opetuksessa tulisi käyttää.

Tutkimusaineisto koostui 57. lukion 2. ja 3. luokan oppilaan avoimia kysymyksiä sisältävistä kyselylomakkeista, jotka kerättiin keskisuomalaisessa lukiossa syksyllä 2006. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

Lukiolaisten mielestä seksuaalisuus on osa ihmisen kokonaisuutta ja minäkuva. Sen muoto vaihtelee iän, sukupuolen ja kokemusten mukaan. Seksuaalisuuteen kuuluu oppilaiden mielestä vuorovaikutus, joka voi ilmetä hellyytenä, rakkautena, toisen huomioonottamisena ja seksinä.

Seksuaaliopetuksesta pitäisi rakentaa koko yläkouluikäen kestävä jatkumo. Asioiden käsitteleminen tulisi aloittaa murrosiästä, seksuaalisuustermin määrittelemisestä, arvoista ja oikeuksista. Ehkäisyn tarpeellisuus ja siihen liittyvien asioiden käsitteleminen tulisi myös aloittaa jo 7. luokalta. Asioiden syvällisempi pohtiminen etenisi vuosittain ottaen huomioon oppilaiden kyvyn käsitellä tietoa.

Tutkimuksen mukaan yläkoulussa ei tarvitse tehdä suuria rahallisia investointeja seksuaaliopetuksen järjestämiseksi. Pelkkä asioista keskusteleminen riittää. Joskus tarvitaan aitoja esimerkkejä elämästä, joko terveydenhuollon ammattilaisten kertomina tai videoita hyödyntäen. Joskus opetusta voi piristää erilaisilla vierailuilla terveydenhuollon yksiköihin, joissa oppilaat saattavat myöhemmin joutua asioimaan. Lukiolaisten mielestä seksuaalikasvatus ei ole vain terveystieto-oppiaineen yksinoikeus vaan yhteistyötä olisi tärkeää tehdä myös eri oppiaineiden kanssa.

Avainsanat: oppilaat, seksuaalisuus, peruskoulu, seksuaalikasvatus

ABSTRACT

SEXUAL EDUCATION IN UPPER LEVEL OF COMPREHENSIVE SCHOOL: WHAT, WHEN AND HOW – High school 2. and 3. grade student's ideas of sexuality and suggestions of contents and methods to the sexual education in primary school.

Sari Järvinen

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Department of Health sciences

Health education

Master's thesis, 79 pages + appendixes

Autumn 2007

Supervisors: Ph.D. Jorma Tynjälä and M.Sc. Maija Nykänen

The aim of this research was to determine how the high school 2. and 3. grade students define the concept of sexuality. Also with the research was wanted to find out what according to the 14., 15. and 16. years old students should be taught of the primary school during the classes of the sexual education and what kind of methods should be used.

The research material consisted of 57 questionnaires with open - questions, which were collected last autumn in the high school located in Middle-Finland. The material was analyzed with the content analysis.

In the adolescents opinion the sexuality is part of wholeness and self-image of a person. Its form changes with the age, gender and the experience. In the students opinion, an interaction belongs to the sexuality, which can appear as affection, love, taking the other into account and sexual intercourse.

The sexual education should be build as a continuum lasting for the three last year in primary school. Processing the issues should be started from the basics, like puberty, defining the term sexuality, values and justices. Also the need of the contraception and processing the issues related to it should be started already from the 7. grade when students are 14 years old. The sexual education should be widening of the issues and more profound, considering should proceed yearly taking into account the students ability to process the information.

According to the research the sexual education do not need big money investments to draw up sexual education. Sometimes it's enough just to talk about the issues. Sometimes it's needed examples from the real life, either told by the professionals of the health care or taking advantage of the videos. Sometimes the teaching could be inspired with visits to the health care units, where the student might need to visit later on. The sexual health is not only propriety of the health education, but also a possibility for all the subjects.

Keywords: student, sexuality, primary school, sexuality education.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO.....	6
2 NUORUUS – PYSÄKKI KOHTI AIKUISUUDEN MAAILMAA	7
2.1 Nuoren fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehittyminen	7
2.2 Nuoren seksuaalisuuden kehittyminen.....	8
3 SEKSUAALISUUS, SEKSUAALITERVEYS JA SEKSUAALIOIKEUDET	10
3.1 Seksuaalisuus ja sen ulottuvuudet.....	10
3.2 Seksuaaliterveys	12
3.3 Nuorten seksuaalioikeudet.....	13
4 SEKSUAALIOPETUS OSANA TERVEYSTIETOA.....	15
4.1 Katsaus terveystiedon ja seksuaaliopetuksen historiaan	15
4.2 Terveystiedon tavoitteet	16
4.3 Seksuaaliopetuksen tehtävät	19
4.4 Oppimiseen vaikuttavat tekijät seksuaaliopetuksessa.....	21
5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA.....	23
5.1 Seksuaaliopetuksen toteutuminen.....	23
5.2 Nuorten seksuaaliterveys ja seksuaaliterveystiedot	25
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
7 TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	29
7.1 Kysymyslomakkeen laatiminen.....	29
7.2 Tutkimuksen eteneminen	30
8 TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄ.....	32
8.1 Vastaaajien valitseminen ja aineiston koko	32
8.2 Aineiston keruu.....	33
8.3 Sisällönanalyysi	34
9 TULOKSET	38
9.1 Seksuaalisuus tyttöjen kuvaamana.....	38
9.2 Seksuaalisuus poikien kuvaamana.....	41
9.3 Yhteenveto lukioikäisten tyttöjen ja poikien seksuaalisuuden määritelmistä	44
10 SEKSUAALIOPETUKSEN SISÄLTÖ.....	46
10.1 Seksuaaliopetuksen sisältö 7. luokalla	46
10.2 Seksuaaliopetuksen sisältö 8. luokalla	49
10.3 Seksuaaliopetuksen sisältö 9. luokalla	50

11 SEKSUAALIOPETUKSEN OPETUSMENETELMÄT.....	52
11.1 Lukioikäisten nuorten ehdotuksia seksuaaliopetuksen menetelmiksi.....	52
11.2 Yhteenveto lukioikäisten nuorten ehdotuksista yläkoulun seksuaaliopetuksen sisällöiksi ja opetusmenetelmiksi	56
12 TUTKIMUKSEN JA TULOSTEN LUOTETTAVUUS	58
12.1 Tutkimuksen luotettavuus	58
12.2 Tulosten luotettavuus	59
13 POHDINTA	62
13.1 Seksuaalisuuden määrittäminen	62
13.2 Seksuaaliopetuksen sisältö yläkoulussa	63
13.3 Seksuaaliopetuksen opetusmenetelmät yläkoulussa	65
13.4 Ehdotuksia yläkoulun seksuaaliopetuksen sisältöihin ja opetusmenetelmiin.....	66
13.5 Jatkotutkimusehdotuksia	71
LÄHTEET	72
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Nuorten suhde seksuaalisuuteen ja ehkäisyyn on muuttunut viimeisen kahdenkymmenen vuoden kuluessa (Cacciatore 2005b). Aikaisemmin arkaluontoisesta asiasta on tullut avoimen keskustelun aihe, joka on muovannut nuorten ajatuksia sukupuoliyhdyntöistä vapaamielisempään suuntaan. Avoimuuteen on vaikuttanut mediakeskeisyys, jonka ympäröimänä nuoret elävät. Erilaiset iltapäivälehdet, mainokset sekä Internet ovat kaikkien nuorten saatavilla, ja koska seksuaalisuus herättää huomiota sen käyttäminen viestinnän apuna on yleistä (Anttila 2004b). Myös nuorien suosimissa elokuvissa juoneen kuuluu seksuaalisuus ja sukupuoliyhdyntät, jotka tapahtuvat muun kuin vakituisen parin kanssa. Elokuvissa ei pohdita tekojen oikeutta tai vaikutusta seksuaaliterveyteen, vaan niissä painotetaan mielihyvän tuntemista. (Kinnunen 2001, 131.)

Kouluissa annettu seksuaaliopetus lisää nuorten tietoa seksuaalisuudesta ja vahvistaa terveyteen liittyviä arvoja ja asenteita (Wellings & Wadsworth 1995). Seksuaaliopetuksella on myös kasvatuksellinen tehtävä, jossa nuorta autetaan ymmärtämään sukupuolisuus ja seksuaalisuus osaksi normaalia kehitystä (Lähdesmäki & Peltonen 2000). Seksuaaliopetuksella saadaan aikaan positiivisia vaikutuksia nuorten seksuaalikäyttäytymiseen ja seksuaaliterveyteen (Mellanby & Phelps 1995). Kouluissa terveystieto on yksi oppiaine johon seksuaaliopetusta on sisällytetty.

Kiinnostukseni aihetta kohtaan on alkanut työskennellessäni sairaanhoitajana. Olen tavannut nuoria joilla on ollut tietämättömyyttä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Aihevalintaani ovat vahvistaneet omat lapseni, joiden haluan saavan hyvät tiedot ja taidot pohjaksi seksuaalisuuteen liittyville päätöksille.

Haluan tällä tutkimuksella selvittää, mitä asioita lukion 2. ja 3. luokan oppilaat haluaisivat käsiteltävän yläkoulussa seksuaalioppitunneilla ja millaisia opetusmenetelmiä he toivoisivat käytettävän. Tutkimuksella haen vastausta myös siihen, mitä nuorten mielestä seksuaalisuus käsite tarkoittaa. Tätä työtä voidaan hyödyntää yläkoulun seksuaaliopetusta kehitettäessä.

2 NUORUUS – PYSÄKKI KOHTI AIKUISUUDEN MAAILMAA

Tarkastelen tässä luvussa nuoruutta, joka on ihmisen elämässä ikävuosiksi jaettu ajanjakso. Mäenpää & Siimes (1995) erittelevät nuoruuden kolmeen eri vaiheeseen: varhaisnuoruus (12–14-vuotiaana), varsinainen nuoruus (15 - 17-vuotiaana) ja myöhäisnuoruus (18-22-vuotiaana). Tässä työssä keskityn vain varhais- ja varsinaisen nuoruuden aikaan, jolloin nuori käy yläkoulun.

2.1 Nuoren fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehittyminen

Nuoruus on aikaa, jolloin lapsesta kehittyy vähitellen aikuinen nainen tai mies. Fysiologisesti puberteetti eli murrosikä alkaa hormonitoiminnan muuttumisesta, joka johtaa sukupuolihormonien tuotannon lisääntymiseen. Muutoksen seurauksena poikien kivesten ja tyttöjen munasarjojen hormonituotanto kasvaa. (Rosblom, Ruuskanen, Laine & Vertio 1994, 11.) Hormonituotannon muuttumisen seurauksena tapahtuva sukukypsyys saavuttaminen ja kehon kehittyminen aikuisen muotoon kestää DeLamaterin ja Friedrichin (2002) mielestä kahdesta viiteen vuotta. Pojilla muuttuminen alkaa noin 12–14-vuotiaana, jolloin lihakset suurenevat, hartiat levenevät ja ääni madaltuu (Kontula 1987, 18–19). Tyttöillä fyysisten muutosten kuten rintojen kasvaminen ja lantion leveneminen alkavat näkyä aikaisemmin (Aalberg & Siimes 1999, 56; Eskola & Hytönen 1998, 34). Nuorten fyysinen kehittyminen on aikaistunut 1900-luvulla menneisiin vuosiin verrattuna (Rämö & Setälä 2001). Tähän on osaltaan vaikuttanut elintaso, sillä mitä paremmin väestö on ravittu, sitä aikaisemmin nuoret kehittyvät (Eskola & Hytönen 1998, 34). Hyvin kehittynyt fyysinen olemus ei ole kuitenkaan merkinä siitä, että nuori olisi henkisesti aikuinen, sillä henkinen kasvu on hitaampaa kuin kehon muutokset (Kinnunen 2001, 127).

Sukupuolihormonien lisääntymisen seurauksena myös nuoren tunne-elämykset voimistuvat. Psyykkisiin muutoksiin vaikuttaa nuoren sosiaalinen ympäristö, esimerkiksi koulu ja siellä vallitsevat arvot ja käsitykset (Välimaa 2005; Hermanson, Cacciatore & Apter 2004). Murrosikään kuuluvat myös erilaiset mielialan vaihtelut. Nämä voivat olla nopeita, rajuja, aaltoilevia tai sitten muuhun kehitykseen lomittuvia rauhallisia jaksoja. Mustosen, Röngän ja Uotisen (1992) mielestä mielialan vaihtelut johtuvat nuorta askarruttavien asioiden määrästä.

Vanhemmat ovat merkittävä tekijä nuoren sosiaalisuuden kehittymiselle (Neumark-Sztainer, Story, French & Resnick 1997). He ovat myös tärkeänä tukena ja esimerkkinä siinä, kuinka nuoret pystyvät vuorovaikutuksen kautta ilmaisemaan itseään ja ymmärtämään toisia (Cacciatore 2005a). Pojille vanhempien merkitys ja tuki on usein suurempi kuin tytöille, ja vanhemmista irtautuminen kestää pojilla kauemmin kuin tytöillä. Pojat myös pitävät perheeseen kuuluvia miehiä miehisyysnä esimerkkeinä ja ottavat oppia miehisyysnä vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Tytöillä vanhempien esimerkillisyyttä korvaavat ystävät. (Salmela 2006.) Vanhempien kasvatuskäytännöt ovat muuttuneet. Aapolan (2002) mielestä vanhemmista on tullut 2000-luvulla neuvottelijoita, jotka pyrkivät keskusteluilla vähentämään nuorten kapinointia (Anttila 2004a). Perinteisesti vanhemmat ovat olleet kieltäjiä ja komentajia, joiden kasvatuskäytäntöjä vastaan nuoret ovat kapinoineet. Kapinoimalla nuoret ovat koettaneet itsenäistyä ja irtautua vanhemmistaan. (Heikkinen 2005.)

Vanhempien ohella nuorten kehittymiseen vaikuttavat myös media ja nuorisokulttuuri sekä kaverit, joiden kanssa nuoret alkavat viettää aikaa yhä enemmän (Raitanen 2001). Kavereilta saadaan vaikutteita sekä käyttäytymisen malleja, heidän kanssaan myös keskustellaan seurustelusta ja sukupuoliasioista. Vähitellen nuoret alkavat viettää aikaa myös toisen sukupuolen kanssa. (Kontula & Meriläinen 1988.) Samalla nuoret alkavat tuntea eroottista mielenkiintoa toisiin ihmisiin. Ihastumiset voivat olla lyhytaikaisia ja intohimoisia, joissa nuoret oppivat ymmärtämään seksuaalisia viettejä. (Mäenpää & Siimes 1995.)

2.2 Nuoren seksuaalisuuden kehittyminen

Nuorten seksuaalinen kehitys on osa psykososiaalista kehitystä jonka perustana on biologinen kypsyminen (Aalberg 1988). Seksuaalinen kehittyminen on kokonaisvaltainen prosessi, jossa eri asiat vaikuttavat siihen miten nuoret rakentavat omaa seksuaalisuuttaan ja miten he sen lopulta kokevat (Kinnunen 2001, 127). Liinamon (2004) mielestä vanhempien tuki ja esimerkit ovat pohjana nuoren seksuaalisuuden rakentumiselle. Rakentumiseen vaikuttavat myös elämäkokemus, kehossa tapahtuvat muutokset, ystävyysuhteet samaa sukupuolta olevan kanssa ja sukupuoliroolien kautta opitut käsitykset miehestä ja naisesta (Pedersen, Alcòn, Rodriguez & Smith 2004, 26; Bildjuschin & Malmberg 2000, 22; Wight, Abraham, Scott 1998). Seksuaalisuuden kokeminen ja seksuaalinen käyttäytyminen on erilaista tytöillä ja pojilla. Poikien maineelle on eduksi jos heillä on monia suhteita. Tyttöjen maineelle

tällainen käyttäytyminen ja liian halukkaalta näyttäminen on haitallista. Tyttöjen seksuaalisen kontrollin murtuminen 1990-luvulla on luonut hieman tilaa tyttöjen autonomialle. (Wight ym. 1998.) Silti 2000-luvullakin erityisesti tyttöjen maine oman ruumiin ja käyttäytymisen varjelemiseksi on tiukempi kuin poikien (Anttila 2004a). Seksuaalisuuteen liittyviä asioita alkoi esiintyä mediassa 1990-luvun lopulla. Tällä oli vaikutusta nuorten käsityksiin seksuaalisuudesta. (Näre & Saarikoski 1999.) Median vaikutus ei ole vähentynyt 2000-luvulla, vaan se vaikuttaa yhä enemmän seksuaaliseen käyttäytymiseen ja luo uusia trendejä. Vaikutus ei ole aina positiivinen, sillä sen luomat mielikuvat seksuaalisuudesta aiheuttavat nuorille paineita olla seksuaalisesti kokeneempi kuin onkaan. (Mustonen 2004.) Tämä vaikuttaa nuorten seksuaalikäyttäytymiseen, sillä sosiaalipsykologisen ajatuksen mukaan seksuaalisuus on suurelta osin opittua (Wight ym. 1998).

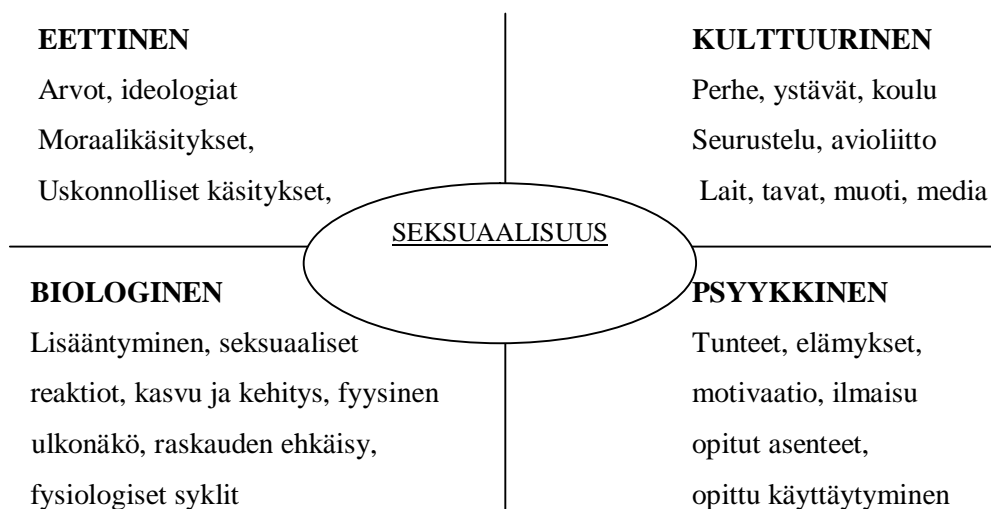
Nuorten ensimmäiset seksuaaliset kokemukset ovat varsin erilaisia ja saattavat aiheuttaa nuorissa hämmennystä ja epävarmuutta (Aalberg & Siimes 1999, 58). Pojilla kokemukset liittyvät itsetyydytykseen, mutta tytöillä ne liittyvät kumppanin kanssa olemiseen. Tytöt saattavat myös kokeilla seksuaalista viehättävyyttään median esille tuomilla keinoilla vastakkaiseen sukupuoleen. (Cacciatore 2005b.) Nämä ensimmäiset seksuaaliset kokeilut ovat molemmilla sukupuolilla lapsuudesta irtautumista, joilla nuoret osoittavat vapautuneensa lapsuuden ei-seksuaalisesta maailmasta ja astuvansa aikuisten maailmaan. Nuoret tarvitsevat näitä seksuaalisia kokeiluja muokatakseen omaa seksuaalisuuttaan. (Hermanson ym 2004; Raitanen 2001.) Nuoret voivat käyttää seksuaalisia kokeiluja myös kapinointina yhteiskunnassa vallitsevia moraalisia asenteita tai vanhempiaan kohtaan (Raitanen 2001; Papp & Kontula 2000). Nuoret saattavat myös ottaa erilaisia riskejä, jotka ilmentävät rohkeutta. Tällaista riskikäyttäytymistä voi olla esimerkiksi ehkäisyn käyttämättä jättäminen, jolloin sukupuolitautien tai raskaaksi tulemisen vaara ei tunnu todelliselta. (Cacciatore 2005b.)

3 SEKSUAALISUUS, SEKSUAALITERVEYS JA SEKSUAALIOIKEUDET

Käsittelen tässä luvussa Greenbergin, Bruessin, Mullenin ja Sandsin (1993) jaottelemaa neljää ulottuvuutta, joka on yleisin ja tunnetuin malli seksuaalisuuden ulottuvuuksien jakamisesta. Samalla määrittelen mitä seksuaaliterveydellä tarkoitetaan ja tarkastelen kansainvälisesti hyväksytyjä nuorten seksuaalioikeuksia.

3.1 Seksuaalisuus ja sen ulottuvuudet

Greenbergin ym. (1993) mukaan yksilön seksuaalisuus muodostuu neljästä eri ulottuvuudesta; eettisestä, kulttuurisesta, biologisesta ja psyykkisestä ulottuvuudesta (kuvio 1).

Kuvio 1 Seksuaalisuuden ulottuvuudet Greenbergiä (1993) mukaillen.

Eettinen ulottuvuus sisältää esimerkiksi kysymyksiä siitä, mikä on tuomittavaa tai hyväksyttävää seksuaalisuutta. Eettiseen ulottuvuuteen kuuluvat myös nuorten käsitykset uskomuksista ja ympäröivästä maailmasta. Nämä nuorten uskomukset perustuvat vanhemmilta saatuihin oletuksiin, mutta myös eri uskonnoista ja ideologioista saatuihin

vaikutteisiin. (Helve 2002, 16.) Arvot taas ohjaavat nuorten suhtautumista seksuaalisuuteen, ne ovat perusta vastuulliseen päätöksentekoon ja vuorovaikutustaitoihin (Kinnunen 2001, 133; Kannas 1993). Nuorten arvot ovat yhteydessä heidän maailmankuvaansa ja näkyvät valintoina, joita nuoret tekevät. (Kokkonen & Siponen 2005.) Helven (2002, 20-28) mukaan yhteiskunnassamme on vain vähän perinteisiä ja selviä ydinarvoja. Yhtenä tällaisina perinteisinä arvoina on pidetty toisen seksuaalista koskemattomuutta ja kunnioittamista sekä sukupuoliyhdyntämisen kuulumista avioliittoon. Tällaisten arvojen merkitys on vähentynyt 1990- ja 2000-luvulla. Nykyään erilaiset arvot ja vaihtoehdot kilpailevat keskenään toistensa kanssa, ja nuoret valitsevat näistä arvoista itselleen sopivimmat (Aalberg & Siimes 1999, 56). Tämä on Helven (2002) mielestä helppoa, koska nuoret eivät ole sitoutuneet mihinkään tiettyyn ideologiaan.

Kulttuurinen ulottuvuus muotoutuu kaikista niistä kulttuurisista ja sosiaalisista tekijöistä, joilla on vaikutusta käsityksiimme seksuaalisuudesta. Ihanteellista on edelleen, että rakastumisen, sukupuoliyhdyntämisen ja yhteen muuttamisen jälkeen mennään naimisiin ja saadaan lapsia (Haavio-Mannila & Kontula 2001, 24). Nykyään on kuitenkin hyväksyttävää, että nuorilla on tilapäisiä suhteita eikä sukupuoliyhteyden tarvitse olla sidoksissa rakkauteen (Kinnunen 2001, 8). Kulttuuriseen ulottuvuuteen vaikuttavat myös yhteiskunnalliset tekijät, muun muassa muoti ja trendit (Kannas 2005b). Lait taas määrittelevät sitä millainen sukupuolikäyttäytyminen on hyväksyttävää, kumman sukupuolen kanssa, missä ja miten. Sosiaaliset instituutiot kuten koulu ja siellä tapahtuva vuorovaikutus, toisten asenteet ja ajatukset määrittelevät sitä, mikä on seksuaalisesti suotavaa ja mikä ei ole (DeLamater & Friedrich 2002).

Biologisen seksuaalisuuden ulottuvuuden muodostavat sukupuolielimet, hormonit sekä pojilla siemensyöksyjen alkaminen ja tytöillä kuukautisten alkaminen eli sukukypsyyden saavuttaminen. Biologiseen ulottuvuuteen kuuluvat myös seksuaalinen suuntautuminen, eroottinen mielenkiinto, nautinto ja intiimisyys sekä yhdyntä, ehkäisy, hedelmällisyys, lisääntyminen ja osin myös seksuaalinen käyttäytyminen. (Aalberg & Siimes 1999, 56 - 58; Mäenpää & Siimes 1995.) Sukupuolinen käyttäytyminen, seksuaalisten signaalien lähettäminen, parin muodostaminen ja lisääntyminen ovat sidoksissa evoluutioon; millaiseksi ihminen on ajan kuluessa kehittynyt. Kehittymiseen ovat vaikuttaneet myös ympärillä olevat mallit ja asenteet. (Anttila 2004b.)

Psyykinen ulottuvuus sisältää muun muassa opittuja, joko negatiivisia tai positiivisia asenteita, jotka kohdistuvat itseemme ja kanssaihmiin. Asenteet ovat lapsuudessa opittuja käsityksiä siitä mitä pidämme tärkeinä, esimerkiksi terveys, vastuullisuus ja rehellisyys. (Kokkonen & Siponen 2005.) Nuorten oppimat asenteet ja mallit seksuaalisista asioista vaikuttavat nuorten käyttäytymiseen ja heidän tekemiinsä päätöksiin (Cacciatore 2005a; Hermanson ym. 2004). Saarikosken (2001) mukaan nuoret elävät ristikkäisten seksuaalikäyttäytymismallien keskellä. Heidän odotetaan olevan kokeilunhaluisia, avoimia ja vapaamielisiä. Toisaalta heidän tulee käyttäytyä vastuuntuntoisesti ja sukupuolirooliodotusten mukaisesti. (Mustonen 2004.)

3.2 Seksuaaliterveys

Seksuaaliterveys käsitteen sisältö ja sen painotukset ovat vaihdelleet yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten johdosta. Tällaisia muutoksia ovat olleet hiv-infektio ja ehkäisy-menetelmien kehittyminen. Käsitteen ymmärtäminen ja sisältö ovat myös vaihdelleet eri maiden kulttuurista, vallitsevista normeista ja arvoista sekä terveystalitiikasta johtuen. (Miami 2002.) Vuonna 2000 seksuaaliterveys määriteltiin WHO:n eli Maailman terveysjärjestön, PAHO:n eli Pan-Amerikan terveysjärjestön ja Pan-Amerikan seksologiyhdistyksen yhteistyössä seksuaalisuuteen kuuluvaksi fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen sekä sosiokulttuurisen hyvinvoinnin tilaksi. (Promotion of Sexual Health 2000). Kosunen (2004) piti tärkeänä, että seksuaaliterveys alettiin nähdä myös positiivisena asiana.

Seksuaaliterveys pohjautuu tietoisuuteen oman itsensä hyväksymisestä, mutta samalla myös toisten erilaisuuden ja moninaisuuden hyväksymisestä. Seksuaaliterveys vaikuttaa kykyyn solmia suhteita toiseen ihmiseen ja kykyyn keskustella avoimesti seksuaalisuuteen liittyvistä haluista ja tarpeista. (Robinson, Bockting, Rosser, Miner & Coleman 2002.) Seksuaaliterveys on pohjana sille, että nuoret pystyvät kehittymään mahdollisuuksiensa rajoissa sekä voivat ruumiillisesti että henkisesti hyvin (Promotion of Sexual Health 2002). Seksuaaliterveyden edellytyksenä on, että jokainen nuori voi nauttia turvallisista seksuaalikokemuksista omasta vapaasta tahdostaan (Winn, Roger & Coleman 1995).

Seksuaaliterveyden rinnalla tai ohessa käytetään usein määritelmää lisääntymisterveys. Näillä termeillä on yhteisiä alueita, mutta myös erilaisia painopisteitä. Lisääntymisterveys on suppeampi käsite kuin seksuaaliterveys ja koskee vain aikaa, jolloin ihminen pystyy lisääntymään. (Kosunen 2006.) Lisääntymisterveys-käsite otettiin käyttöön 1980-luvulla kansainvälisten järjestöjen toimesta, jotka työskentelivät väestöongelmien sekä lasten ja äitien terveyden parissa. Myöhemmin samat järjestöt alkoivat käyttämään termiä seksuaaliterveys. (Kouda 1996.)

3.3 Nuorten seksuaalioikeudet

Nuorten seksuaaliterveyden saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi on tärkeää tunnustaa ja toteuttaa seksuaalioikeuksia. Yhtä tärkeää on, että nuoret ovat itse tietoisia oikeuksistaan. (Promotion of Sexual Health 2000.) Ne pohjautuvat YK:n ihmisoikeusjulistukseen, jonka mukaan nuoret ovat tasa-arvoisessa suhteessa toisiin nuoriin nähden sekä seksuaaliterveyspalvelujen saatavuuden, kohtelun että tietoon ja itsenäiseen päätöksentekoon liittyvissä asioissa. (Lottes & Kontula 2000.)

Seksuaalioikeuksien mukaan kaikilla nuorilla on oikeus kehittyä omassa tahdissaan sekä tarkastella omaa kehoaan ja seksuaalisuuttaan ilman, että heitä tämän takia syrjitään. Nuorilla on myös oikeus ilmaista omia tunteitaan ja halutessaan oikeus unelmoida, olla onnellinen ja tuntea seksuaalista mielihyvää niin usein tai harvoin kuin he haluavat. (Robinson ym. 2002.) Nuorilla on oikeus myös vaalia omaa yksityisyyttään ilman, että he kokevat itsensä seksuaalisesti uhatuksi tai heitä hyväksi käytetään tai pahoinpidellään. Nuorten oikeuksiin kuuluu myös vapaus sanoa oma mielipiteensä. Nuorten on voitava myös tehdä päätöksiä omasta vapaasta tahdostaan, olivat ne sitten sidoksissa joko haluun solmia suhde toiseen ihmiseen, sukupuoliyhteyteen, raskauden ehkäisyyn tai raskaaksi tulemiseen. (Lottes 2000.) Suomi on tukenut sukupuoliyhteyteen liittyvää oikeutta lailla, joka määrittelee rikokseksi sukupuoliyhteyden alle 16-vuotiaan kanssa. Lain tarkoituksena on suojata nuoria liian aikaisin aloitetulta seksiltä ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. (Suomen laki, 20 luku 2007.)

Nuorten seksuaalioikeuksien mukaan nuorilla on lisäksi oikeus kohdistaa seksuaalinen mieltymyksensä joko vastakkaiseen tai samaa sukupuolta olevaan. Valintojensa takia nuorten

ei tule tuntea häpeää eikä heitä tule aliarvioida tehtyjen päätösten jälkeen. Nuorten tekemiin päätöksiin ei saa vaikuttaa läheiset, ystävät, kulttuuri tai uskonto, silloin kun päätökset eivät heikennä nuorten omaa tai toisten terveyttä. Nuoret tarvitsevat kuitenkin päätöksiensä tueksi totuudenmukaista, monipuolista ja tieteellisesti tutkittua tietoa. (Lottes 2000.) Suomessa tätä tietoon liittyvää oikeutta toteutetaan koulussa, jossa opetussuunnitelmaan on sisällytetty seksuaalisuuteen liittyviä aiheita (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

4 SEKSUAALIOPETUS OSANA TERVEYSTIETOA

Tarkastelen tässä luvussa terveystiedon ja seksuaaliopetuksen historiaa ja sitä miten nykyään käytössä olevassa perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2004) terveystieto-oppiainetta ja seksuaaliopetusta on määritelty. Kuvaan myös mitä tavoitteita terveystiedolle on asetettu, ja mitä tehtäviä seksuaaliopetuksella on.

4.1 Katsaus terveystiedon ja seksuaaliopetuksen historiaan

Halilan (1949) ja Korhosen (1971) mukaan terveyteen liittyviä aiheita oli opetettu vähän kouluissa jo 1800-luvulla (Liinamo 2005). Vähitellen opetuksen määrä lisääntyi ja laajeni niin, että 1950-luvulla opetusta annettiin oppilaille jo kaksi tuntia viikossa. Opetuksella haluttiin säilyttää ja vahvistaa nuorten terveyttä. Samalla haluttiin poistaa terveyttä haittaavia tekijöitä käytännön kokemukseen ja tutkittuun tietoon nojautuen. (Rimpelä 2000.) Seksuaalisuuteen liittyviä asioita ei käsitelty juuri lainkaan 1950-luvulla, kunnes 1960-luvun lopulla alettiin keskustella seksuaaliopetuksen tarpeellisuudesta kouluissa (Sukupuolikasvatustyöryhmän mietintö 1979). Seksuaaliopetus tuli peruskoulujen opetussuunnitelmaan ihmishuhdekasvatuksen kanssa yhtä aikaa 1970. Koulun tehtävänä oli antaa tietoja sukupuolisesta kypsymisestä ja sen vaikutuksesta käyttäytymiseen. Asia sisällytettiin kansalaistaito-oppiaineeseen osaksi perhekasvatusta. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1970.) Vaikka seksuaaliopetuksen antaminen oli sisällytetty oppiaineeseen, siihen suhtautuminen oli kielteistä 1970-luvulta 1980-luvun lopulle asti. Tämä heijastui osaltaan myös oppikirjoihin. (Lähdesmäki & Peltonen 2000.)

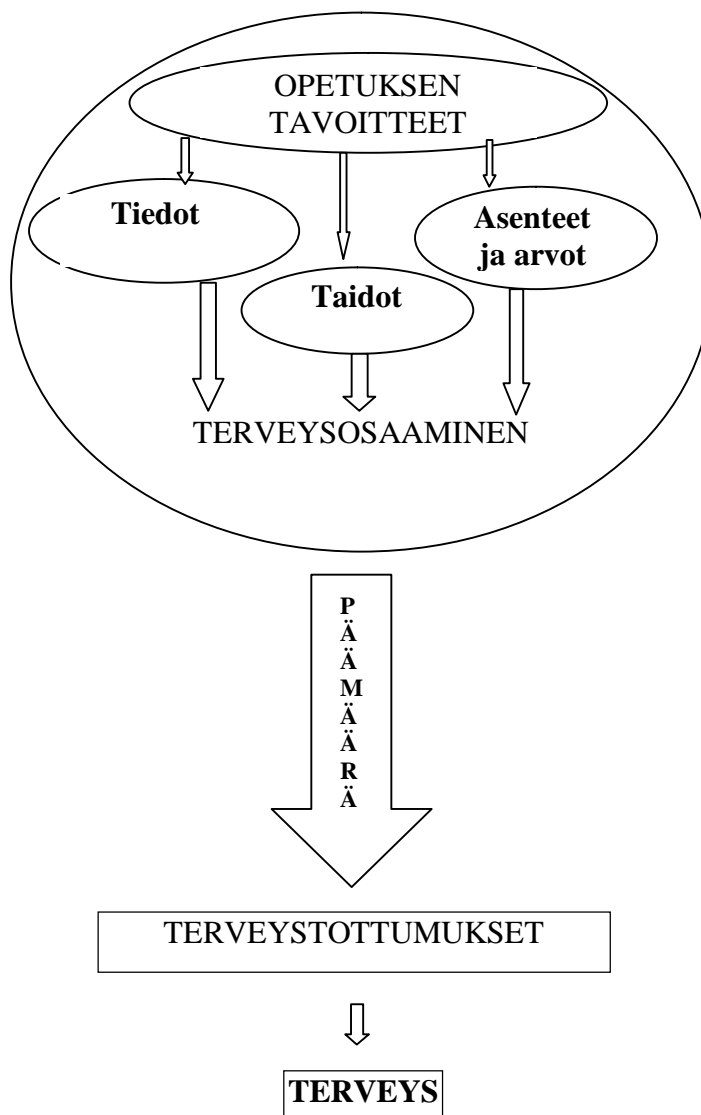
Kansalaistaito poistui 1985 yläasteen oppiaineiden joukosta. Tämän jälkeen terveyteen ja seksuaalisuuteen liittyviä aiheita sisällytettiin biologian, kotitalouden, liikunnan, historian ja yhteiskuntaopin oppiaineisiin. Kunnille annettiin myös mahdollisuus tehdä omia opetussuunnitelmia. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985.) Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa 1994 liikunnan ja kotitalouden oppitunteja vähennettiin, joka vähensi terveyteen ja seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelemistä. Näihin liittyviä aiheita oli kuitenkin edelleen sisällytetty biologiaan. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994.) Kuntien suunnittelemissa koulukohtaisissa opetussuunnitelmissa seksuaaliopetusta annettiin 7. luokan oppilaille liikuntatuntien yhteyteen sisällytetyillä oppilaanohjauks- tai

terveyskasvatustunneilla. Yläasteen 8. ja 9. luokan oppilaille seksuaaliopetusta annettiin terveyskasvatuksen, biologian, perhekasvatuksen tai uskonnon tunneilla. (Liinamo 2000.) Terveysaiheista keskusteleminen kuitenkin väheni edelleen 1990-luvun lopulla (Rimpelä 2000), vaikka valtio kehotti kuntia ottamaan huomioon terveyteen ja seksuaalisuuteen liittyvään opetukseen ja kehittämiseen laaditut valtakunnalliset suositukset (Liinamo 2005).

Terveystieto tuli itsenäiseksi ja pakolliseksi oppi-aineeksi kaikille yläkoululaisille syksyllä 2006. Samalla terveystiedolle laadittiin selkeät tavoitteet, sisällöt ja päättöarvioinnin kriteerit. Terveystietoa opetetaan yläkoulun aikana yhteensä 114 tuntia, joka tarkoittaa luokilla 7-9 yhteensä kolmea vuosiviikkotuntia eli yhtä 38 oppitunnin mittaista kurssia yhtenä vuonna. Terveystiedon yhtenä sisältöalueena on seksuaalisuus. Seksuaalisuuteen liittyviä asioita on sisällytetty myös biologiaan, liikuntaan, kotitalouteen sekä yhteiskuntaoppiin. Terveystietoon liittyvän seksuaaliopetuksen päättöarvioinnin kriteereissä 7. - 9. luokalla otetaan huomioon nuorten kyky tietää ihmisen seksuaalista kehittymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Nuorten tulee ymmärtää vuorovaikutuksen merkitystä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Päättöarvioinnissa otetaan huomioon myös nuorten kyky tuntea seksuaaliterveyden perusteita, raskauden ehkäisyn merkitystä ja menetelmiä, sekä ehkäisyn käyttämättä jättämisen seuraamuksia. Nuorten tulee myös tietää yleisimmät sukupuolitaudit, niiden oireet, ehkäiseminen ja hoitaminen, ja mistä apua voi tarvittaessa hakea. Arvioinnissa otetaan huomioon nuorten tietämys laista ja oikeuksista ja niiden rikkomisesta aiheutuvista seuraamuksista. Nuorilla tulee olla taitoa perustella ja osata vastuullista seksuaalikäyttäytymistä ja taitoa muuttaa käyttäytymistään tarvittaessa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

4.2 Terveystiedon tavoitteet

Terveystieto on oppiaineena oppilaslähtöinen ja toiminnallisuutta sekä osallistuvuutta tukeva. Sen opettaminen perustuu monitieteelliseen tietoperustaan. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.) Terveystiedon päämääränä on nuorten terveyteen liittyvien voimavarojen lisääminen, sairauksien ehkäiseminen ja terveyttä edistävän käyttäytymisen omaksuminen. Terveystiedon opetuksen tavoitteena on kehittää nuorten terveysosaamista. Terveysosaamiseen kuuluvat terveyteen liittyvät tiedot, arvot ja asenteet sekä taidot. (Kannas 2005b.) (Kuvio 2) Näistä rakentuu myös parhaiten tuloksia saavuttava seksuaaliopetus (Larsson, Eurenus, Westerling & Tyden 2006).

Kuvio 2 Terveystieto-oppiaineen tavoitteet ja päämäärä Kannasta (2005b) lainaten.

Terveystiedon opetuksen yhtenä tavoitteena on pyrkiä lisäämään nuorten **tietoa** elämäntilasta ja siihen vaikuttavista fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Opetuksella pyritään lisäämään myös nuorten tietämystä terveydestä, sairaudesta ja niihin vaikuttavista tekijöistä yksilö- ja yhteisötasolla. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.) Tavoitteena on syyttää nuorille jatkuva tiedon nälkä terveyteen vaikuttavista tekijöistä ja halu etsiä tietoa erilaisista tietolähteistä (Kannas 2005a). Pelkästään tieto ei riitä vaan tarvitaan myös motiivi tehdä valintoja terveyttä edistävästi (Cacciatore 2005a). Siksi olisi tärkeää saada nuoret tarkastelemaan tietoa oman käyttäytymisen näkökulmasta (Green &

Kreuter 1999, 87). Tällainen tiedon henkilökohtaistuminen helpottaa nuoria muuttamaan tarvittaessa käyttäytymistään, ja voi toimia motiivina tiedon etsimiselle (Cacciatore 2005b; Wight ym. 1998).

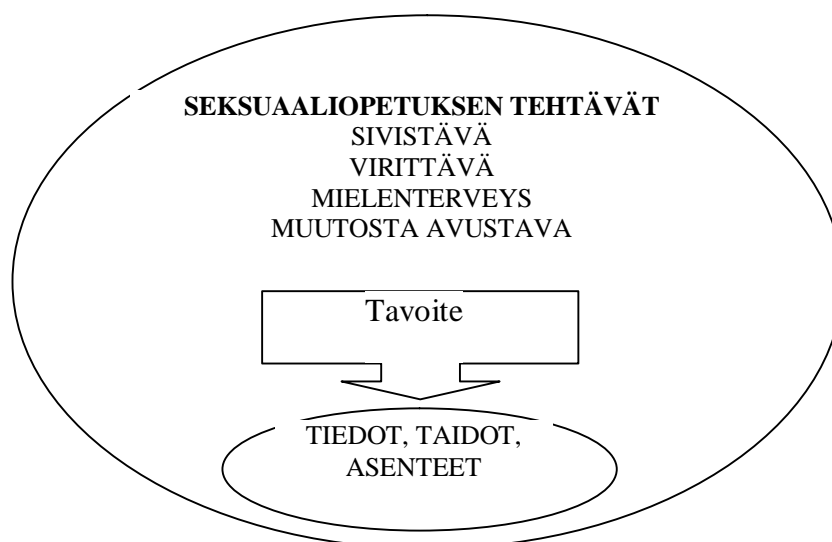
Terveyden kokeminen ja merkitys on nuorille yksilöllistä. Opetuksen tavoitteena on saada nuoret pohtimaan omia terveyteen liittyviä **asenteita ja arvoja**. Asenteiden tarkastelemisella voidaan saada nuoret pohtimaan omia valintojaan ja niiden vaikutusta terveyteen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.) Nuorten asenteiden vahvistaminen terveyttä edistävää toimintaa kohtaan vaikuttaa positiivisesti nuorten käyttäytymiseen (Cacciatore 2005b). Asenteiden tarkastelemisella pyritään myös lisäämään nuoren valmiuksia hyväksyä erilaisuutta. Se helpottaa nuoria kohtaamaan ja olemaan tekemisissä erilaisten ja eri elämänkaaren vaiheessa olevien ihmisten kanssa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.) Arvoja pohtimalla pyritään edistämään terveysherkkyyttä, jossa terveyttä arvostetaan ja sen säilymistä kunnioitetaan (Kannas 2005a).

Opetuksen tavoitteena on oppia myös **taitoja**, joiden hyödyntämistä tieto lisää (Vertio 2005). Vaikutus on molemminpuolinen, sillä tiedon etsimiseen, ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen tarvitaan taitoja (Ojala 2005). Oikeanlaiset ja ajanmukaiset taidot mahdollistavat selviytymisen sellaisissa terveyteen vaikuttavissa tilanteissa jotka saattavat kohdata heitä ennakkoidusti tai arvaamatta (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Taidot voivat olla käytännön tilanteita, joita tarvitaan selvitettyä terveyden tilaa tai joilla pyritään suojaamaan terveyttä (Kannas 2005a). Taidot voivat liittyä myös päätöksentekoon tai terveyttä edistävän toiminnan suunnitteluun (Kalaja, Eloranta, Korhonen, Nykänen & Välimaa 2005). Taito solmia ja pitää yllä ihmissuhteita tai taito pyytää apua tarvittaessa liittyvät vuorovaikutukseen. Sosiaalisten taitojen oppiminen vähentää riskikäyttäytymistä ja auttaa tunteiden muuttamista sanoiksi (Svedbom 2005; Kirby 2002). Tunnetaitojen oppimisessa painotetaan omien tunteiden tunnistamista. Vihan, surun ja onnellisuuden erottaminen toisistaan sekä tunteiden ilmaiseminen että niiden hallitseminen helpottavat myös toisten ihmisen kunnioittamista, tunteiden tunnistamista ja huomioon ottamista. Tunne- ja sosiaaliset taidot auttavat nuorta oman itsen ymmärtämisessä ja vahvistavat nuorten mahdollisuuksia päättää omista valinnoistaan (Välimaa 2004). Ne vaikuttavat myös keskittymiskykyyn, havaintojen tekemiseen ja muistiin, jotka ovat tärkeitä oppimisen kannalta (Kokkonen & Siponen 2005). Yhteistä kaikille näille taidoille on niiden

koskettaminen vain nuorta itseään. Niiden hallitseminen on henkilökohtaista, joka mahdollistaa nuoren toimintavalmiuden. Taitojen oppimista tukee ympäristön palaute, jonka jälkeen nuori voi pyrkiä muuttamaan toimintaansa. (Kalaja ym. 2005.)

4.3 Seksuaaliopetuksen tehtävät

Terveyskasvatuksella on neljä tehtävää; sivistävä, virittävä, mielenterveys ja muutosta avustava tehtävä jotka eivät sulje toisiaan pois, mutta painottuvat eri tavalla. Niiden kaikkien tavoitteena on lisätä nuoren tietoja, taitoja ja asenteita. (Kannas 2005b.) (kuvio 3) Näitä neljää tehtävää voidaan soveltaa myös seksuaaliopetuksessa seksuaaliterveyden edistämiseksi.

Kuvio 3 Seksuaaliopetuksen tehtävät ja tavoitteet Kannasta (2005b) mukailten.

Lisääntyvän tiedon saamisen mahdollisuudet hämmentävät nuoria, joilla ei ole vielä elämäkokemuksen tuomaa yleissivistystä (Ojala 2005). **Sivistävän tehtävän** tavoitteena on lisätä nuoren tietoja ja taitoja seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Vaikka tiedolla ei pystytä suoranaisesti muuttamaan nuorten seksuaalikäyttäytymistä, voidaan tiedolla pyrkiä muuttamaan asennoitumista, joka myöhemmin saattaa muuntua käytännöksi (Kannas 2005b; Liinamo 2005). Sivistävässä tehtävässä on onnistuttu jos tietojen ja taitojen lisääntyminen on

muuttanut seksuaalisuuteen liittyviä virheellisiä käsityksiä ja vähentänyt seksuaalisuuteen liittyvää ahdistusta ja pelkoa. Näin sivistävällä tehtävällä voidaan seksuaaliopetuksessa edistää myös mielenterveystehtävän tavoitteiden saavuttamista (Kannas 1993).

Virittävällä tehtävällä pyritään herättämään nuoren tietoisuus siitä, millä tavalla nuoret voivat itse vaikuttaa valintoihinsa. Arkitietoisuuden eli arkielämässä olevien tietojen rikkominen osoittamalla miten nuorten omat yksilölliset ja sosiaaliset sekä kulttuuriset asiat vaikuttavat nuoren seksuaalisuuden toteutumiseen ja ilmenemiseen eivät pelkästään riitä. Nuoria tulisi auttaa jäsentämään asiat uudelleen. (Kannas 1993.) Seksuaalisuuteen liittyvissä valinnoissa ja teoissa nuoria tulisi ohjata kysymään itseltään; miksi minun on käytettävä ehkäisyä, mitkä tekijät suojaavat minua sukupuolitaudeilta tai mitkä asiat vaikuttavat seksuaaliterveyteeni. Virittävän tehtävän onnistuminen näkyy nuoren tarpeessa ja motivaatiossa hakea itsenäisesti tietoa ja pohtia seksuaalisuuteen liittyviä asioita ja ratkaisuja. (Liinamo, Nummelin, Ritamo, Hirtiö, Jokinen & Varstala 2002.)

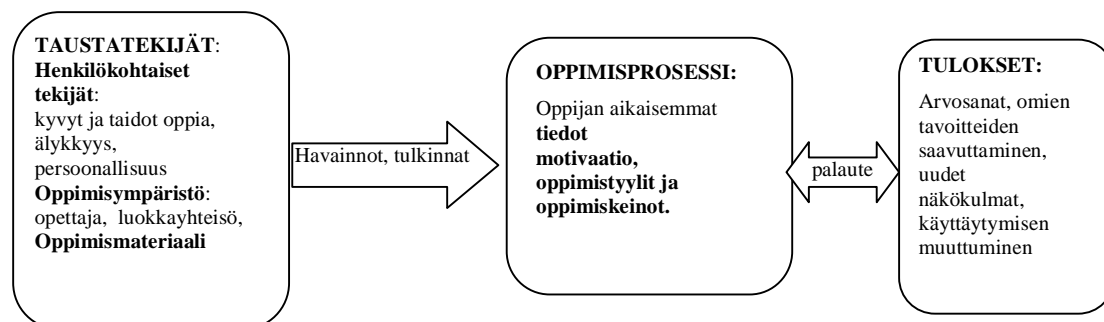
Mielenterveystehtävän tavoitteena on antaa nuorelle edellytykset terveelle psyykkiselle kasvulle. Tehtävän avulla pyritään myös luomaan kuvaa seksuaalisuudesta myönteisenä ja elämään kuuluvana asiana. Seksuaaliopetuksessa on tärkeää psykososiaalisten tekijöiden vahvistaminen. Näiden psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden vahvistaminen vähentää nuoren ahdistusta ja epävarmuutta ruumiinkuvan muuttuessa. (Heikkinen 2005.) Seksuaaliopetuksen ja mielenterveyden merkitys seksuaaliterveyden edistämiseen on molemminpuolinen. Seksuaaliterveyteen vaikuttavien asioiden oppiminen ja ymmärtäminen osana käyttäytymistä, kuuntelemisen ja myötäelämisen taidot sekä vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot kohentavat samalla mielenterveyttä. (Kannas 2005b.)

Muutosta avustavan tehtävän luonne on hyvin monisävyinen joka johtuu siitä, että murrosiästä siirrytään aikuisuuden maailmaan monien muutosten kautta. Tehtävän tavoitteena on lisätä seksuaaliterveystaitoja, joita voi olla esimerkiksi oikeanlaisen ehkäisyn käyttäminen sukupuolitautilien ehkäisemiseksi tai tyttöjen kuukautisiin liittyvien hygienia-asioiden oppiminen. Tavoitteena voi olla myös sukupuolikokemusten siirtäminen kypsempään ikään. Muutosta avustava tehtävä on onnistunut, jos nuorten asenteissa, arvoissa ja käyttäytymisessä on tapahtunut muutoksia positiiviseen suuntaan. (Kannas 2005b.)

4.4 Oppimiseen vaikuttavat tekijät seksuaaliopetuksessa

Seksuaalisuuteen liittyvien asioiden oppiminen on tiedon valikoimista, jäsentämistä ja tulkintaa. Se on myös sosiaalinen tapahtuma, jossa nuoret ovat vuorovaikutuksessa toisten nuorten kanssa. Samalla he ”vaihtavat” kokemuksia ja oppivat toisiltaan seksuaalisuuteen liittyviä asioita. (Sahlberg 1998, 62; Tynjälä 1999b.) Parhaimmillaan seksuaalisuuteen liittyvien asioiden oppiminen on uuden tiedon soveltamista aiemmin opittuun ja opitun kriittistä arviointia (Tynjälä 1999a, 12).

Seksuaalisuuteen liittyvien asioiden oppimiseen vaikuttavat nuorten aikaisemmat tiedot, taidot ja kokemukset seksuaalisuudesta mutta myös luokkayhteisö sekä opettaja ja hänen valitsemat opetusmenetelmät. Nämä henkilökohtaiset ja oppimisympäristöön liittyvät tekijät vaikuttavat oppimisprosessiin nuorten omien tulkintojen ja havaintojen kautta. (Tynjälä 1999a, 16 - 18.) Oppimiseen vaikuttaa myös nuorten omat oppimistyyliä ja keinot, jotka ovat erilaisia pojilla ja tytöillä (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Myönteinen palaute opitusta rohkaisee nuoria tuomaan esille heille tärkeitä asioita seksuaalisuudesta (Välimaa, Nykänen, Eloranta, Kalaja & Korhonen 2005). Oppimisen tulokset näkyvät arvosanoina ja omien tavoitteiden saavuttamisena, mutta myös uusina näkökulmina ja valmiuksina muuttaa omaa käyttäytymistään. (Rauste von Wright & von Wright 1994, 22; Tynjälä 1999a, 18.) (kuvio 4)

Kuvio 4 Pelkistetty malli oppimisesta Tynjälää (1999a) mukaillen.

Tiedonkäsitys on muuttunut kouluissa 2000-luvulla. Enää opettaja ei siirrä tietoa suoraan nuorille, vaan sitä etsitään itsenäisesti ja tulkitaan sekä muokataan omiin tarpeisiin (Niemi 2005, 208). Perinteiset tiedon hankintamenetelmät muun muassa kuunteleminen, lukeminen ja asioiden itsenäinen tutkiminen eivät silti ole menettäneet merkitystään tiedon hankkimisessa (Välimaa ym. 2005). Opetusmenetelmien kehittyminen yhdessä yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten kanssa on tehnyt kuitenkin mahdolliseksi uudenaikaisten laitteiden hyödyntämisen tiedon etsimisessä (Svedbom 2005). Oppimismenetelmien kehittymiseen on vaikuttanut myös koulujen luomat olosuhteet tiedon omaehtoiseen etsimiseen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Tietojen käsittelyssä käytetäänkin yhä enemmän apuna tietotekniikkaa. Multimediataidot antavat mahdollisuuden käyttää oppimisessa tietokoneen tekstiä, kuvia ja ääntä luovalla tavalla hyväksi. (Kauppila 2003, 35.) Internetin kautta saatava tieto on tärkeää, mutta yhtä tärkeää on mediakriittisyyden oppiminen, jotta esille tulevaa tietoa pystytään seulomaan (Mustonen 2004; Välimaa 2004).

5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Selvitän tässä luvussa koulun seksuaaliopetuksen toteutumista aikaisempien tutkimusten valossa. Kuvaan myös nuorten seksuaaliterveyttä, jota voidaan tarkastella erilaisten tunnuslukujen avulla, esimerkiksi sukupuolitauditapausten ja aborttien määrinä (Mäkelä & Lottes 2000). Luvun lopussa käsitelen nuorten seksuaaliterveystietoja.

5.1 Seksuaaliopetuksen toteutuminen

KISS- tutkimuksen mukaan seksuaaliopetuksen määrä ja sisältö vaihteli 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa. Opetusta annettiin yläkoulussa, mutta se painottui yläkoulun viimeiselle eli 9. luokalle. Silti osa oppilaista oli sitä mieltä, että he eivät olleet saaneet kouluissa seksuaaliopetusta ollenkaan. (Kontula 1991.) Kouluissa opettajat suhtautuivat kielteisesti seksuaalisuuteen liittyvien asioiden opettamiseen. Oppilaita varoiteltiin seksitaudeista ja raskaaksi tulemisen mahdollisuuksista (Kannas 1993). Seksuaaliopetuksen sisällöistä puuttui myös mielihyvän tunteminen ja seksuaalisuuden ilo (Pötsönen & Välimaa 1995). Mielekkäämpinä opetuksenantajina oppilaat pitivätkin terveydenhuoltoalan ihmisiä, jotka hallitsivat oppilaiden mielestä perustiedot seksuaalisuudesta ja pystyivät vastaamaan kysymyksiin luontevasti ja vaivaantumatta. (Pötsönen ja Välimaa 1995.) Terveydenhuoltoalan ihmisten käyttäminen opetuksessa oli kuitenkin vähäistä (Kontula 1997). Seksuaaliopetuksen sisältöön liittyvät puutteet ja seksuaalisuudesta varoiteleva opetus ei koskettanut ainoastaan suomalaisia oppilaita, vaan samanlaisia ongelmia oli 1990-luvun alussa esimerkiksi Englannissa Hudsonin ja Westin (1996) tutkimuksen mukaan (Perkins, Simnett & Wright 2001, 188).

Seksuaaliopetuksessa oli edelleen puutteita 1990-luvun puolivälissä. Lääketieteellinen painottuminen oli oppilaiden mielestä vähentynyt, mutta opetuksessa painotettiin edelleen riskejä jotka liittyvät seksuaalisuuteen. Oppilaiden mielestä myös sukupuolitauteihin ja raskauden keskeyttämiseen liittyviä asioita ei edelleenkään käsitelty tarpeeksi. (Pötsönen & Välimaa 1995.) Kontulan (1997) tutkimuksen mukaan yläkoulun 7. luokalla oli käsitelty murrosikää, seurustelua, tunneasioita, sukupuolielimiä, kuukautisia, ehkäisyä sekä siemensyöksyjä ja vuorovaikutusta. Yläkoulun 9. luokalla sisällöt monipuolistuivat ja opetuksessa käsiteltiin edellä mainitun lisäksi murrosikää, seurustelua, tunneasioita,

kuukautisia, eka kertaa, yhdyntää, ehkäisyä, raskauden keskeyttämistä ja sukupuolitauteja / aidsia. (Kontula 1997.) Oppilaat pitivät kuitenkin esimerkiksi hiv/aids- informaatiota pintapuolisena (Saari 1998). Yleisimmin opetusta oli annettu ”perinteisenä” luokkaopetuksena opettajan johdolla (Kontula 1997). Oppilaiden mielestä tunnit kuuluivat kuitenkin siihen, että opettaja koetti hiljentää luokkaa keskustelua varten (Saari 1998). Opetuksessa oli käytetty apuna myös videoita ja useimmiten opetusta oli annettu erikseen tytöille ja pojille. Oppilaskeskeisiä opetusmenetelmiä, esimerkiksi draamaa, roolileikkejä tai ryhmitöitä oli käytetty harvoin. (Kontula 1997.)

Seksuaaliopetuksessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa. Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomessa annettava seksuaaliopetus oli asiallista ja avointa. (Lähdesmäki & Peltonen 2000.) Opettämisen motivaatiota vähensi kuitenkin se, että opettajat eivät tieneet mitä asioita muut opettajat opettavat. Yhteistyötä ei tehty seksuaaliopetuksen tavoitteiden ja sisältöjen eikä itse opetuksen toteuttamisessa. (Liinamo 2000.) Kouluterveystutkimuksen mukaan seksuaaliopetuksessa yleisemmin läpikäytäviä asioita olivat seurustelu, raskauden ehkäisy sekä erilaiset sukupuolitaudit. Oppilaat tiesivätkin hyvin nimeltä eri ehkäisyvälineitä, esimerkiksi e-pillereitä ja kondomin. He olivat myös selvillä siitä, mitä kondomin käyttö ehkäisee ja mistä niitä voi hankkia. (Liinamo, Rimpelä, Kosunen & Jokela 2000.) Seksuaaliopetuksessa oli käsitelty myös vanhemmuuteen ja yleisesti elämänhallintaan liittyviä asioita. Opetuksessa ei käsitelty vuorovaikutusta, jota oppilaat pitivät tärkeänä asiana (Liinamo 2000). Asioiden käsitteleminen oli enimmäkseen ”opettajajohtoista” (Lähdesmäki & Peltonen 2000).

Oppilaat pitivät seksuaaliopetusta 2000-luvun puolivälissä edelleen sisällöltään ja opetusmenetelmiltään rajoittuneena (Kosunen 2006). Seksuaaliopetuksen tunneilla ei käsitelty esimerkiksi sukupuolivähemmistöjä tai itsetyydytystä juuri ollenkaan (Malinen 2005). Myös vuorovaikutuksellinen opetus oppilaiden ja opettajien välillä oli edelleen puutteellista eikä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista keskusteltu avoimesti (Kuosmanen & Virtanen 2005). Oppilaat pitivät silti myönteisenä sitä, että he saivat edes jonkinlaista seksuaaliopetusta (Piiroinen 2006).

5.2 Nuorten seksuaaliterveys ja seksuaaliterveystiedot

Nuorten yhdyntöjen ja kumppaneiden määrässä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia 1980-luvulla ja 1990-luvun alkuvuosina kouluterveyskyselyn mukaan. Yhdyntöjen määrä lisääntyi 1990-luvun puolenvälin jälkeen 2000-luvun alkuvuosille asti erityisesti 9-luokkalaisilla. Osa nuorista, pojat tyttöjä useammin, olivat yhdynnässä ilman minkäänlaista ehkäisymenetelmää. (Rämö & Setälä 2001.) Samalla kondomin käytöstä siirryttiin yhä enemmän e-pillereiden käyttöön (Kosunen 2004). Kansainvälisessä vertailututkimuksessa vuosina 2001-2002 ilmeni, että 15-vuotiailla suomalaisilla tytöillä oli enemmän yhdyntä kokemuksia kuin vastaavan ikäisillä muiden maiden tytöillä. Suomalaisilla pojilla yhdyntäkokemuksia oli ikäisiinsä poikiin verrattuna keskimääräistä vähemmän. Kondomin käyttäminen oli suomalaisilla nuorilla vähäisempää kuin muiden maiden nuorilla, vaikka suomalaiset nuoret käyttivät yleensä ehkäisyä yhtä usein kuin muiden maiden nuoret. (Ross, Godeau & Dias 2004.)

Seksuaaliterveys oli Suomessa 1990-luvun alkupuolella kansainvälisesti tarkasteltuna erittäin korkeatasoinen, joka näkyi vähäisinä nuorten sukupuolitautilapauksina, raskauksina ja raskauden keskeytyksinä. Myös nuorten tippuri- ja syfilistartunnat olivat hävinneet lähes kokonaan. (Hiltunen-Back 2004; Väestöliitto 2006.) Sukupuolitaudeista klamydiatartunnat lisääntyivät nuorten keskuudessa 1990-luvun lopulla. Sairastuneiden määrä on kasvanut 2000-luvulla lähes jokaisena vuonna (Tartuntatautilasto 2006). Klamydiaan sairastuneista ja hoitoon hakeutuneista neljä viidesosaa oli tyttöjä ja kaksi kolmasosaa alle 25-vuotiaita (Hiltunen-Back 2004; Kosunen 2006). Seksin välityksellä saadut hiv-tartunnat ovat lisääntyneet koko ajan tällä vuosituhanella. Vuonna 2006 tuli ilmi lähes 200 uutta tartuntaa, mikä on puolet enemmän kuin 1990-luvun lopulla. (Tartuntatautilasto 2006.) Myös alle 20-vuotiaiden nuorten raskaudenkeskeytykset ovat lisääntyneet 2000-luvun puolivälissä vuosituhanen alkuvuosista. Suurin osa raskauden keskeytyksistä tehtiin 15 - 24-vuotiaille nuorille. (Stakes 2005). Yleisin syy nuorten sukupuolitauti tartunnalle oli kondomin käytön puute ja ei-toivotun raskauden kokonaan ehkäisyn käyttämättä jättäminen (Kosunen 2006).

Nuorten seksuaalielämän aloittamista ja seksuaalitietoja selvittävän KISS-tutkimuksen mukaan nuorilla oli huonot tiedot seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa 1980-luvulla. KISS-tutkimuksen mukaan nuoret olisivat tarvinneet lisää tietoa raskaaksi tulemisesta ja sukupuolitaudeilta suojaamiseen vaikuttavista tekijöistä. (Pötsönen & Vålmaa 1995.)

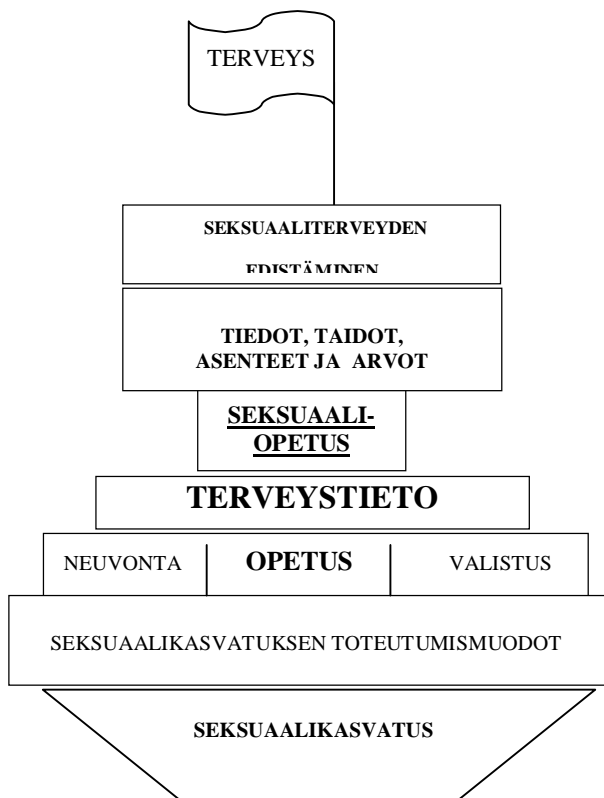
Suomalaiset nuoret eivät silti olleet huonomassa asemassa tietojen suhteen kuin muiden maiden nuoretkaan. Kansainvälisesti tarkasteltuna myös norjalaisilla (Kraft 1993) ja englantilaisilla (Winn ym. 1995) nuorilla oli huonot tiedot raskauden ja sukupuolitautilien ehkäisystä.

Suomalaisten nuorten tiedoissa ei tapahtunut merkittävää parannusta 1990-luvun alusta 1990-luvun puoleenväliin (Kontula 1997). Puutteita oli edelleen sukupuolitauteihin ja raskaaksi tuloon liittyvissä asioissa. Nuorilla oli kuitenkin hyvät tiedot hiv-viruksen ehkäisemisestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Syynä tähän oli tehokas kampanjointi hiv-virukseen liittyvän tiedon lisäämiseksi 1990-luvun alussa kotimaassa (Pötsönen 1998). Samanlaista kampanjointia hiv-viruksen torjumiseksi tehtiin myös Euroopassa, joka näkyi nuorten hiv-tiedoissa positiivisesti (Winn ym. 1995). Seksuaaliterveystiedot paranivat hieman 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa verrattuna 1990-luvun puoliväliin (Liinamo 2005). Kouluterveystutkimuksen mukaan vuosien 2004 ja 2005 aikana tiedoissa ei ollut tapahtunut enää muutoksia puoleen tai toiseen (Luopa, Pietikäinen & Jokela 2005).

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää mitä lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden mielestä seksuaalisuus käsite tarkoittaa. Samalla halusin selvittää, mitä heidän mielestään pitäisi opettaa yläkoulun 7. 8. ja 9. luokalle seksuaalioppitunneilla ja millaisia menetelmiä opetuksessa pitäisi käyttää.

Tutkimukseni kirjallisuusosa rakentui tekemäni viitekehyksen mukaisesti (kuvio 5). Näkökulma tutkimuksessa oli nuoren seksuaaliterveyttä edistävä toiminta. Seksuaalikasvatusta voidaan toteuttaa neuvontana, opetuksena ja valistuksena (Nummelin 2000). Koulussa seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelemisestä käytetään nimitystä seksuaaliopetus. Yläkoulussa seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat yksi terveystieto-oppiaineen sisältöalue, mutta seksuaalisuuteen liittyvää opetusta voidaan antaa myös esimerkiksi biologian tunneilla. Seksuaaliopetuksen tavoitteena on lisätä nuoren tietoja ja taitoja sekä vaikuttaa nuoren asenteisiin ja arvoihin seksuaaliterveyttä edistävästi. Seksuaaliopetuksen päämääränä on nuorten mahdollisimman hyvä seksuaaliterveys.

Kuvio 5 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksessani halusin vastuksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä lukion 2. ja 3. luokan ikäisten nuorten mielestä seksuaalisuuskäsite tarkoittaa?
2. Mitä asioita pitäisi lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden mielestä opettaa yläkoulun 7. 8. ja 9. luokalla seksuaalisuudesta?
3. Mitä menetelmiä pitäisi lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden mielestä käyttää yläkoulun seksuaaliopetuksessa?

7 TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

Kuvaan tässä luvussa tutkimusmenetelmän valintaa, tutkimuksen etenemistä ja tutkimussuunnitelman toteutumista.

7.1 Kysymyslomakkeen laatiminen

Ennen ensimmäistä esitutkimusta ajattelin suorittaa aineistonkeruun avoimilla ja monivalintakysymyksillä. Esitutkimukseni lukioikäisille osoitti, että monivalintakysymykset johdattivat vastaajan valitsemaan muutaman vaihtoehdon, joka ei tuonut tutkimukseni kannalta toivottua tulosta. Kysymysten vastauksiin vaikuttavat tekijät jäivät esitutkittavilta perustelematta. Myös seksuaaliterveyskäsitteen määrittely oli vastaajien mielestä liian vaikeaa.

Tämän jälkeen muutin kysymyslomaketta eläytymismenetelmäksi niin, että vastaajien piti kuvailla hyvin onnistunut seksuaaliopetustunti yläkoulun 8. luokalla. Uusi esitutkimus osoitti, että oppituntien kuvaileminen tuotti vaikeuksia ja tarinan suunnitteluun kului paljon aikaa. Vastaajien mielestä suoriin kysymyksiin olisi ollut helpompi vastata. Tämän jälkeen vaihdoin kuvauksen tilalle avoimet kysymykset, jotka antavat tutkittaville mahdollisuuden vastata kysymyksiin omin sanoin (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2000, 188). Käyttämällä avoimia kysymyksiä poistin mahdollisuuden, että lukiolaiset olisivat kuvaileet esimerkiksi luokan sisustusta tai sitä, kuka seksuaaliopetusta antaa. Näihin asioihin nuoret eivät itse voi vaikuttaa. Esitutkimuksen jälkeen laajensin lomakkeen 2. kysymystä koskemaan koko yläkoulua. Tällä tavoin toivoin saavani kokonaiskuvan yläkoulussa toteutettavasta seksuaaliopetuksesta ja sen etenemisestä eri luokka-asteilla. Samalla muutin seksuaaliterveysmäärittelyn seksuaalisuudeksi, koska halusin tietää mitä nuoret ymmärtävät seksuaalisuudella. (liite 1)

Muutosten jälkeen en testannut kysymyslomaketta enää mutta näytin sitä lukioikäisille. Heidän mielestään kysymyslomakkeen ohjeistus oli riittävän selvä ja se motivoi vastaamaan siksi, että tuloksista oli mahdollisuus saada palautetta. Lukioikäisten mielestä kysymyksiin oli helppo vastata, vaikka seksuaaliopetusta ei olisikaan saanut koulussa.

Ei ole olemassa selviä sääntöjä siitä, mikä on paras tapa aineistonkeruuseen, vaan se on

päätettävä aina tapauskohtaisesti (Hirsijärvi ym. 2000, 171). Valitsin aineistonkeruutavan esitutkimuksista saadun palautteen mukaan. Myös Tuomi ja Sarajärvi (2002, 74) ovat sitä mieltä, että jos halutaan tietää mitä ihmiset jostain asiasta ajattelevat, heiltä on kysyttävä sitä. Valitessani aineistonkeruutapaa päädyin käyttämään avoimia kysymyksiä, koska halusin antaa tutkittaville mahdollisuuden vastata rajoittamatta heidän vastauksiaan millään tavoin. En halunnut myöskään asettaa nuoria liian vaikean tehtävän eteen heidän joutuessaan kuvailemaan seksuaalioppituntia. Tämä olisi saattanut vähentää vastausten määrää.

7.2 Tutkimuksen eteneminen

Kiinnostuin koulun seksuaalioppitunneista ja siellä käsiteltävistä asioista sairaanhoitajan työssäni, jossa tapaan sukupuolitauteihin sairastuneita nuoria. Tein päätöksen tutkimuksen tekemisestä kyseisestä aiheesta syksyllä 2005 ja aloin perehtyä syvällisemmin alan kirjallisuuteen. Tämän jälkeen etenin pro gradu-seminaarien ja oman tutkimussuunnitelmani mukaisesti. (kuvi 6)

Valitsin tutkimukseen osallistuvan lukion harkinnanvaraisesti. Valintaan vaikutti se, että valitsemani yläkoulun terveystiedon opettajat ovat kiinnostuneita seksuaaliopetuksesta ja sen kehittamisestä. Tutkimukseen osallistuvassa lukiossa on oppilaita 7 eri kunnasta.

Ennen tutkimuksen toteuttamista otin yhteyttä opettajiin sopien aikataulusta ja tutkimuksen suorittamisen paikasta. Opettajat kertoivat tutkimuksesta tutkittaville ennen tutkimuksen suorittamista, sillä tutkimuseettisesti on tärkeää, että tutkimukseen osallistuvat tietävät tutkimuksesta etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Tutkittaville ei kuitenkaan kerrottu tutkimuksen suorittamisen ajankohtaa, koska tutkimukseen ei tarvinnut varautua etukäteen. Tämä antoi myös mahdollisuuden vaihtaa tutkimusaikaa tarvittaessa. Sitä ei kuitenkaan tehty.

Toteutin kyselyn syyskuussa 2006. Tutkittavat olivat silloin olleet koulussa 3 viikkoa. Kurssimuotoisessa opiskelussa oltiin siinä vaiheessa, ettei kokeita ollut tiedossa, joka olisi saattanut osaltaan olla vähentämässä kiinnostusta vastaamiseen. Aloitin tutkimustulosten käsittelyn ja analysoinnin heti tutkimuksen suorittamisen jälkeen. Perehdyin aineistoon huolellisesti. Analysoidessani tutkimustuloksia pyrin siihen, ettei tutkittavien tuottamaa tietoa häviäisi tai ettei se muuttuisi analysoinnin aikana.

Syksy 2005

- kiinnostus aiheeseen herää ja päätös aiheen valinnasta tehdään.
- ilmoittautuminen pro gradu -seminaareihin

Maalis-huhtikuu 2006

- kirjallisuuden kerääminen
- tutkimussuunnitelman esittäminen

Toukokuu 2006

- lukion valitseminen, lupa-asiat, yhteys opettajiin
- kysymysten ja kysymyslomakkeen laatiminen, esitutkimukset
- kirjallisuuden kerääminen jatkuu

Kesä-heinäkuu 2006

- kirjallisuuden kerääminen jatkuu

Elokuu 2006

- info opettajille
- tutkimuksen toteutus sovittuna ajankohtana

Syys-marraskuu 2006

- tulosten analysoimista
- raportoinnin suunnittelu

Joulukuu 2006-huhtikuu 2007

- tulosten analysoimista
- työn ulkoasun ja kieliopin tarkastaminen
- raportointi tutkittaville
- pro gradu työn esitarkastaminen

Kuvio 6 Tutkimuksen eteneminen

8 TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄ

Kuvaan tässä luvussa niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat tutkimusaineistoni valintaan ja siihen, kuinka monta nuorta tutkimukseeni osallistui. Kuvaan myös sitä, miten aineiston kerääminen tapahtui ja miten analysoin kysymyslomakkeiden vastaukset.

8.1 Vastaaajien valitseminen ja aineiston koko

Lähdin tutkimusaineistoa valitessani siitä, että tutkimukseen osallistuvien piti tietää tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon. Pidin myös tärkeänä, että tutkittavat olivat saaneet opetusta perusopetuksen opetussuunnitelman 1994 voimassa olon aikana, sillä halusin tarkastella tutkimustuloksia perusopetuksen opetussuunnitelman 2004 kanssa rinnakkain. Valintaani tutkittavista vaikutti omakohtainen kokemukseni lukiolaisten kypsyydestä pohtia asioita syvällisesti. He ovat myös rohkeita esittämään omia mielipiteitään.

Valitsin tutkimuksen aineistoksi lukion 2. ja 3. luokan oppilaat, joita oli yhteensä 57. (taulukko 1) He olivat saaneet seksuaaliopetusta yläkoulussa perusopetuksen opetussuunnitelman 1994 voimassa olon aikana. En ollut yhteydessä tutkimukseen osallistuneen lukion oppilaisiin ennen tutkimuksen suorittamista.

Taulukko 1 Tutkimukseen osallistuvat luokat sukupuolen mukaan.

	Tytöt = n	Pojat = n	
Lukion 2lk.	13	22	
Lukion 3lk.	14	8	
Yhteensä = n	27	30	57

Valitsin tutkimukseen osallistuvan lukion niin, että otin yhteyttä erään Keski-Suomessa sijaitsevan lukion terveystiedon opettajiin huhtikuussa 2006 ja kysyin mielenkiintoa osallistua tutkimukseeni. Opettajat ilmoittivat olevansa kiinnostuneita tutkimuksesta ja seksuaaliopetuksen kehittämisestä. He myös tarjoutuivat auttamaan tutkimuksen toteuttamisessa. Tämän jälkeen otin yhteyttä lukion rehtoriin huhtikuussa 2006 tutkimuslupaa varten. Sain luvan viikon sisällä yhteydenotosta sähköpostilla. Elokuussa 2006 otin yhteyttä lukion opettajiin, joiden tunnilla kysely suoritettaisiin. He antoivat luvan toteuttaa kyselyn heidän tunneillaan.

8.2 Aineiston keruu

Keräsin tutkimusaineistoni henkilökohtaisesti maantiedon ja yhteiskuntaopin (lukion 2. luokan oppilaat) sekä äidinkielen (lukion 3. luokan oppilaat) tunneilla peräkkäin. Olin sopinut kyseisten aineiden opettajien kanssa, että ohjeistukseen sekä vastaamiseen käytettäisiin enintään 1 oppitunti eli 45 minuuttia. Esittelin itseni luokkaan mentyäni ja kerroin ennen tutkimuksen aloittamista; miksi olen paikalla ja mitä tutkittavien pitää tehdä. Annoin ohjeita vastaamiseen ja siihen, kuinka kauan aikaa olisi käytettävissä. Painotin myös vastaamisen vapaaehtoisuutta ja sitä, että he vastaavat nimettöminä. Samalla esitin toivomuksen, että tutkittavat erittelisivät selvästi yläkoulun eri luokilla tapahtuvan opetuksen, ja pohtisivat kysymyksiä syvällisesti.

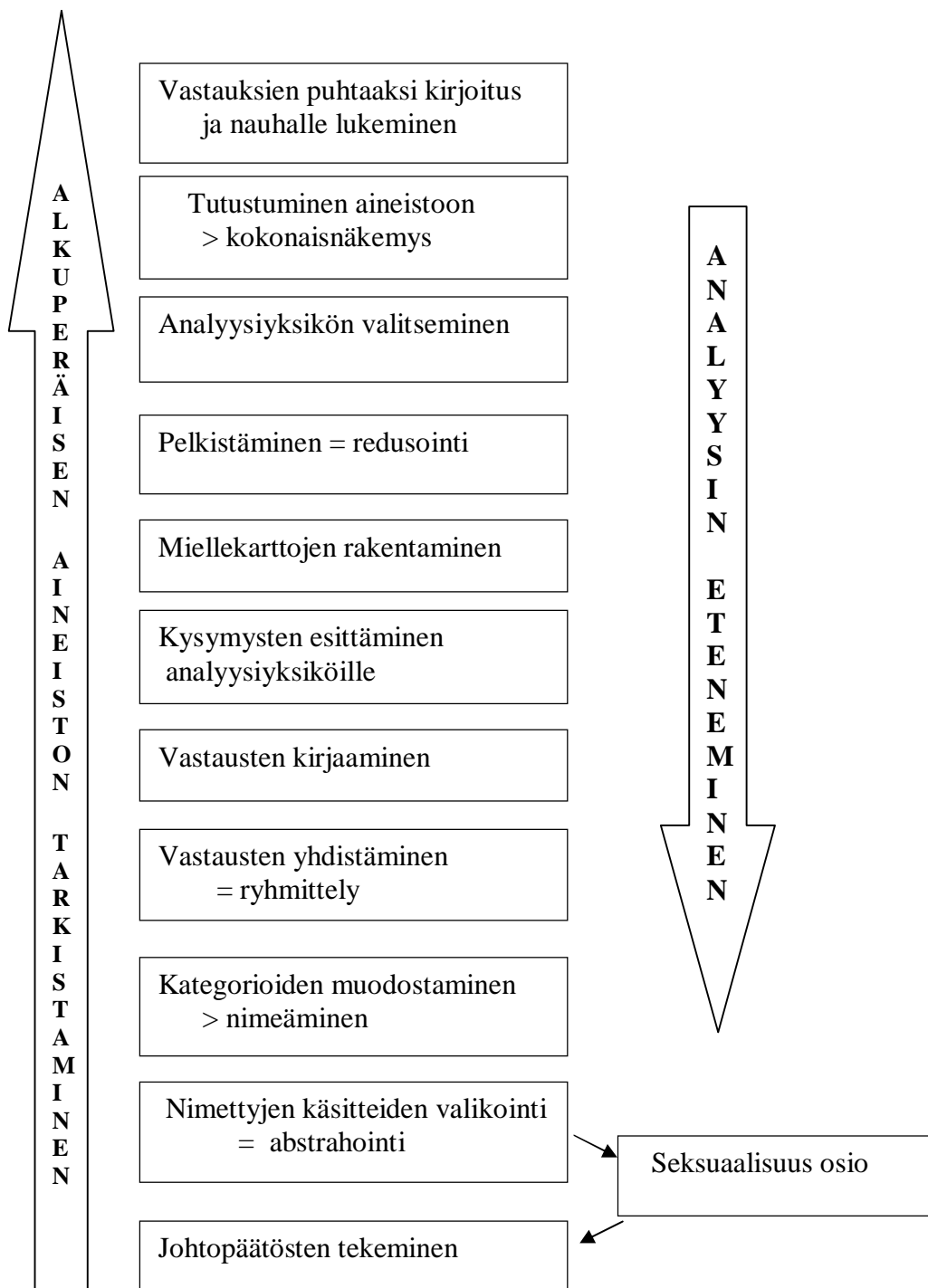
Lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden tutkimustilanne alkoi, kun jaoin jokaiselle vastauspaperit nurin päin. Kun vastauspaperit oli jaettu, ne käännettiin yhtä aikaa kysymyksiin vastaamista varten. Tutkittavat vastasivat kysymyksiin hiljaisuudessa, eikä luokassa esiintynyt häiriötekijöitä. Kukaan ei myös kieltäytynyt vastaamasta tai tuonut esille sitä, että hänestä vastaaminen olisi kiusallista. Otin huomioon, että pojat näyttivät kirjoittavan vastauksia pitempään kuin tytöt. Pojat myös näyttivät pohtivan asioita, pitäen taukoja kirjoittamisessa. Tytöt näyttivät vastaavan ilman pohdintataukoja. Ajallisesti tutkimukseen vastaaminen kesti ohjeistuksineen ennakkoon suunnitellun mukaisesti 45 minuuttia. Vastaamisen jälkeen rivien viimeiset keräsivät vastauspaperit nurin päin käännettynä ja pudottivat ne laatikkoon, joka suljettiin vastaajien nähdessä. Ennen poistumistani luokasta esitin kiitokseni tutkittaville ja opettajille.

Aloittaessani 3. luokan tutkimusta 2 tyttöä ja poika, ilmoittivat, etteivät he suostu vastaamaan, koska ”tästä ei ole heille mitään hyötyä”. En pyytänyt heitä erikseen vastaamaan, enkä antanut lupaa poistua luokasta ennen kuin tunti oli loppu. Muita tutkittavia ryhmä ei näyttänyt mielestäni häiritsevän, sillä kaikki paikalla olijat jatkoivat vastaamista tutkimuskysymyksiin. Hylkäsin vastauspapereiden määräästä nämä 3 tyhjää kysymyslomaketta.

8.3 Sisällönanalyysi

Analysoin tutkimuksen induktiivisesti (aineistolähtöisesti) sisällönanalyysia apuna käyttäen. (kuvio 7)

Sisällönanalyysi voidaan määritellä menettelytavaksi, jossa erilaisten sisällöllisten luokittelujen avulla pyritään tiivistämään, analysoimaan ja tulkitsemaan tutkimusaineistoon tallentuneita sisältöjä (Patton 1990, 381). Halusin sisällönanalyysia käyttämällä järjestää saamani aineiston selkeään ja tiiviiseen muotoon ilman, että niissä olevaa informaatiota olisi kadonnut. Aineistolähtöisen analyysin jälkeen jatkoin analyysia pidemmälle, tarkastellen tuloksia teoriaan sidottuna, niin kuin Tuomi & Sarajärvi (2002, 97, 115) kehottavat tekemään. Tulosten kannalta on tärkeää, että tutkittavat asiat eivät häviä vaan säilyttävät merkityksensä (Patton 1990, 381). Siksi kiinnitin erityistä huomiota ilmausten kontekstiin.

Kuvio 7 Pelkistetty kuvaus analyysin etenemisestä.

Aloitin tutkimuksen analysoinnin sillä, että siirsin sairaanhoitajan työssäni käymien keskustelujen tuomat ennakkoajatukseni ja tietoni syrjään eläytyen tutkittavien maailmaan vastausten avulla. Aineiston käsittelyn aloitin kirjoittamalla vastaukset puhtaaksi tietokoneelle tekstinkäsittelyohjelmalla. Tämä helpotti tekstin käsittelyä ja lukemista. Samalla merkitsin vastauspaperit niin, että pystyin tarkistamaan analysoinnissa käytetyt esimerkit tarvittaessa. Suorissa viittauksissa ensimmäinen numero osoittaa luokka-astetta (2 tai 3), kirjain osoittaa joko tyttöä (t) tai poikaa (p). Viimeinen numero osoittaa vastauspapereiden numerjärjestystä luokittain (1,2,3...). Tämän jälkeen tutustuin aineistoon huolellisesti ja pyrin saamaan siitä kokonaisnäkömyksen.

Jatkoin aineiston lukemista intensiivisesti ja samalla kuuntelin lukemaani aineistoa nauhalta. Pyrin näin tutustumaan aineistoon monipuolisesti ja saamaan pohjan analyysin tekoa varten. Samalla valitsin analyysiyksiköitä, jotka olivat yhdestä tai useammasta virkkeestä tai sen osasta koostuvia lausumia. Analyysiyksikön määrittämistä ohjasi tutkimustehtävä ja aineiston laatu (Kyngäs & Vanhanen 1999). Tämän jälkeen pelkistin (redusoin) aineistoa alleviivaamalla tärkeät ja olennaiset asiat (Tuomi & Sarajärvi 2003, 111), jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin. Pelkistämisen jälkeen muodostin miellekarttoja, joita käytetään aineiston kokonaisuuden hahmottamiseen ja tekstin jäsentämiseen monipuolisesti (Välimaa ym. 2005; Metsämuuronen 2003, 198). Esitin kysymyksiä valituille analyysiyksiköille: Mitä seksuaalisuus on? Mitä nuoret haluavat tietää? Mitä opetusmenetelmiä nuoret haluavat käyttää seksuaaliopetuksessa?

Kirjasin kysymyksiin saadut vastaukset ja nivoin, eli ryhmittelin samanlaiset asiat yhteen niin kauan kuin se aineiston sisällön huomioon ottaen oli mahdollista (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110–114). Tämän jälkeen muodostin ryhmitellyistä asioista alakategorioita sukupuolittain. Alakategorioiden muodostamisen jälkeen palasin vielä alkuperäisiin vastauksiin tarkistaen, että pelkistämisen ja asioiden yhdistämisen jälkeen vastaajien todellinen tieto ei ollut hävinnyt tai muuttunut.

Jos tieto ei ollut muuttunut, muodostin alakategorioista uusia yleiskäsitteitä, jotka sijoitin laajempien käsitteiden eli yläkategorioiden alle. Annoin näille alakategorioille nimen sisällön mukaan, joita olivat tässä tutkimuksessa seksuaalisuus, sisältö ja menetelmät. Tämän jälkeen muodostin aineistosta teoreettisia käsitteitä (abstrahointi) valikoimalla tutkimuksen kannalta tärkeimmän tiedon. Yhdistelemällä käsitteitä sain vastauksen tutkimuskysymyksiin (Tuomi &

Sarajärvi 2002, 97, 115), jotka sidoin teoriaan tehden samalla johtopäätöksiä.

Jatkoin seksuaalisuuden analysointia tutkimuksessa niin, että otin huomioon sanallisista kuvauksista kaikki seksuaalisuuteen kirjoitetut kuvaukset. Näin sain vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli siihen mitä lukion 2. ja 3. luokan oppilaat ymmärtävät seksuaalisuudella.

9 TULOKSET

Tarkastelen tässä luvussa yhdessä 2. ja 3. luokan oppilaiden esittämiä asioita, jotka kuuluivat heidän mielestään seksuaalisuuteen. Ensin kuvaan tyttöjen (taulukko 2) ja sitten poikien seksuaalisuuden määrittelyjä. Luvun lopussa olen yhdistänyt tyttöjen ja poikien määritelmät.

9.1 Seksuaalisuus tyttöjen kuvaamana

Seksuaalisuuden määrittelemisen ei ollut yksinkertaista, sillä tytöt olivat epävarmoja mitä siihen kuuluu. Kuitenkin kaikki tytöt, yhtä lukuun ottamatta, määrittelivät mitä seksuaalisuus heidän mielestään tarkoittaa.

Taulukko 2 Yhteenveto lukioikäisten tyttöjen mielestä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

*Osa ihmisen kokonaisuutta	*Käyttäytyminen
*Osa ihmisen persoonallisuutta	*Naisellisuus
*Minäkuva	*Vapaaehtoinen
*Yksilöllisyys	*Vuorovaikutus
*Oikeus	*Mielihyvä
-olla oma itsensä	*Läheisyys
-valita kumppani	*Rakkaus
*Kiinnostus samaan/vastakkaiseen sukupuoleen	*Tulla rakastetuksi
*Saadaan syntymässä	*Seksi
*Sukupuoleen liittyvä	*Raskaus
*Pukeutuminen	*Suvun jatkaminen

Tyttöjen vastauksissa seksuaalisuutta pidettiin laajana asiana johon kuului muun muassa **fyysisiin**, mutta myös **tunteisiin** liittyviä asioita. Tytöt toivat myös vastauksissaan esille sen, että seksuaalisuuden määritelmää ei ole koulussa selvitetty ymmärrettävästi.

”Se on jännä asia määrittää. Mun mielestä on olemassa monenlaista seksuaalisuutta. Se saattaa viitata fyysiseen puoleen mutta ei siinä kyllä ole kaikki, ainakaan mun mielestä.” (2t1)

”Vaikea asia määrittää, koska sillä on monia käsitteitä. Oikeestaan se sisältää ihan kaikkea.” (2t8)

”Se voisi olla jotain fyysistä tai ehkei ihan kuitenkaan pelkästään sitä vaan myös jotain tunteita.” (3t7)

”Sitä ei ole koskaan koulussa tarkemmin kerrottu.” (3t2)

Tytöt pitivät seksuaalisuutta **osana ihmisen kokonaisuutta**. Seksuaalisuus liitettiin osaksi **persoonallisuutta** ja **minäkuva**a, johon kuuluu itsensä tunteminen.

”Se on ihmisen kokonaisuus.” (3t5)

”Se tarkoittaa koko ihmistä. Että mä olen yksilö ajatuksiltani niin, että ajattelen omilla aivoillani ja olen persoonallisuus.” (3t1)

”Se merkitsee omaa näkemystä; millaisena pitää itseään, onko esim. homoseksuaali.” (2t2)

”Se on oman itsensä ja halunsa tuntemista, itsensä hyväksymistä.” (3t9)

Tyttöjen vastauksista ilmeni, että jokainen ihminen on **omanlaisensa** ja jokaisella on **oikeus** olla myös erilainen. Jokaisella ihmisellä koettiin olevan **oikeus valita** kenen kanssa hän haluaa olla. Hyväksyttävänä pidettiin kiinnostusta joko **vastakkaiseen** tai **samaan sukupuoleen**.

”Siihen kuuluu oikeus olla omanlaisensa, jolla on omat tarpeensa ja rajansa.” (2t5)

”Mun mielestä ihminen voi valita ollakko samaa tai eri sukupuolta olevan kanssa.” (3t2)

Seksuaalisuus määriteltiin asiaksi, joka saadaan kun **synnyttään**. Seksuaalisuutta pidettiin myös **sukupuoleen liittyvänä** asiana. Tyttöjen vastauksista ilmeni, että ikä, ympäristö ja kokemukset vaikuttavat seksuaalisuuden kokemiseen.

”Se on sisään rakennettu ominaisuus, tosin se on myös osa ihmisen sukupuolista olemusta.” (2t3)

”Se kulkee ihmisen mukana eli se on ihmiseen kuuluva asia, joka muokkautuu iän, olosuhteiden ja kokemusten johdosta.” (3t8)

”Mun mielestä olemme jo syntymästämme seksuaalisia olentoja. Mutta se on erilaista miehillä ja naisilla.” (3t4)

Tyttöjen vastauksissa seksuaalisuuteen kuului **pukeutuminen, käyttäytyminen ja naisellisuus**. Heidän mielestään naiset käyttävät kehoaan sekä pukeutumistaan apuna sanattomien viestien lähettämiseen ympärillä oleville ihmisille.

”Se on sitä, että kiinnostuu itsestään ulkoisesti.” (3t13)

”Siihen kuuluu, että pukeutuu liian vähiin vaatteisiin ja tietysti lisäksi sitä käyttäytyy siltä naisellisesti.” (3t5)

”Mun mielestä ihminen korostaa tai peittelee omaa seksuaalisuuttaan ja naiseuttaan, jolloin se haluaa että se huomataan. Se on ihan ok.” (2t6)

Tyttöjen mielestä seksuaalisuuteen kuului **vapaaehtoinen vuorovaikutus** toisen ihmisen kanssa. Tyttöjen mielestä seksuaalisuuteen kuului myös ihmisen tarve tunkea **mielihyvää** ja **läheisyyttä**. Tyttöjen henkisestä kypsymisestä kertoi se, että he liittivät halun **rakastaa** ja **tulla rakastetuksi** myös seksuaalisuuteen.

”Siihen kuuluu se, että toinen vetää puoleensa, tai oikeestaan tuntee halua tutustua toisen kanssa lähemmin.” (2t12)

”Jokaisella on mun mielestä oikeus päättää halusta olla toisen kanssa.” (2t5)

”Ihmiset tarvitsevat toisen läheisyyttä, rakkautta, toista ihmistä.” (3t4)

”Siihen kuuluu mun mielestä myös mielihyvän tunteita toista kohtaan.” (3t8)

Tyttöjen mielestä **seksi** kuului osaksi seksuaalisuutta. Seksiä verrattiin harrastukseen, joka tuo nautintoa. Seksin seurauksena oli **raskaaksi tuleminen** ja **suvun jatkaminen**, jota pidettiin ihmisen elämään kuuluvana asiana.

”On se muutakin vaikka se saattaa viitata fyysiseen puoleen.” (2t1)

”Ensimmäisenä tulee tietenkin mieleen seksi.” (2t11)

”Mun mielestä sitä harrastetaan jotta saataisi nautintoa ihan kuten muutakin mitä halutaan tehdä, vaikka pelata jalista.” (3t2)

”Se voi olla vaikka ihmisen luonnollinen halu jatkaa sukuaan.” (3t6)

9.2 Seksuaalisuus poikien kuvaamana

Poikien mielestä seksuaalisuuden määrittäminen ei ollut helppoa ja se koettiin vaikeaksi ”pukea” sanoiksi. Silti pojat olivat löytäneet paljon seksuaalisuuteen liittyviä asioita. (taulukko 3)

Taulukko 3 Yhteenvedo lukioikäisten poikien mielestä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

*Elämään kuuluva asia	*Naisen ulkomuoto
*Ihminen kokonaisuutena	*Vuorovaikutus
*Erialaista eri sukupuolilla	*Kiinnostusta toisesta ihmisestä
*Fyysistä	*Toisen huomioon ottaminen
*Henkinen	*Kiinnostus samasta sukupuolesta
*Kyky nähdä ja tuntea itsensä	*Raskaaksi tuleminen
*Mielihyvä	*Sukupuolitauti
*Hyvinvointi	*Suvun jatkaminen
*Tunteet	*Seksi
*Ajatukset	*Oikeus
*Käyttäytyminen	-olla omanlaisensa
*Ulkonäkö	-tietoon
*Moraali	

Pojat pitivät seksuaalisuutta laajana käsitteenä, johon kuuluu paljon asioita.

”Siihen liittyy paljon asioita.” (3p6)

”Se on kyllä hyvin moniulotteinen käsite.” (2p19)

Pojat pitivät seksuaalisuutta **henkilökohtaisena** ja **elämään kuuluvana**, jonka kokeminen on **erilaista eri sukupuolilla**. Poikien mielestä seksuaalisuuteen kuului myös **fyysisiä** ja **henkisiä** asioita, **kyky nähdä** ja **tuntea itsensä** sekä tietää mikä tuottaa **mielihyvää**.

”Se kuuluu ihmisen elämään” (2p1)

”Musta se on henkilökohtaista ja itsensä tuntemista mielihyvän suhteen” (2p8)

”Se sisältää asioita, jotka voivat olla henkilökohtaisia” (2p22)

”Se sisältää sukupuolille ominaisia asioita, sillä ihminen on vahvasti seksuaalinen olento.” (2p2)

”Siihen kuuluu ihmisen sukupuoleen liittyviä fyysisiä ja henkisiä asioita.” (2p7)

”Siihen kuuluu se, että tuntee itsensä joka puolelta.” (2p9)

Poikien vastauksista ilmeni, että heidän mielestään seksuaalisuuteen kuuluivat myös **hyvinvointi, tunteet ja ajatukset** sekä ajatusten muuttuminen.

”Seksuaalisuus herättää erilaisia tunteita, ainakin mussa.” (2p14)

”Se liittyy hyvinvointiin ja siihen vaikuttavia tunteita.” (3p4)

”Ajattelu on tärkeä asia.” (2p18)

”Tärkeitä on oikeastaan ajatukset ja ajatusmaailman muutokset.” (2p11)

Seksuaalisuuteen kuului poikien mielestä myös **käyttäytyminen, ulkonäkö ja naisten ulkomuoto**. Seksuaalisuuden näkyminen naisessa tuntui pojista miellyttävältä.

”Mun mielestä se näkyy käytöksensä.” (3p1)

”Se on kaikkea mikä näkyy ulospäin, siis mitä muut mussa näkevät.” (2p13)

”Se on ulkomuotoa joka vaan koskettaa yleensä naaraista, ei siinä tietysti mitään vikaa ole. Kivahan niitä on katella.” (3p1)

Vuorovaikutusta pidettiin myös seksuaalisuuteen kuuluvana asiana. Sen koettiin olevan **kiinnostusta toisesta ihmisestä ja toisen huomioon ottamista**. Poikien mielestä **kiinnostus samaan sukupuoleen** kuului myös seksuaalisuuteen.

”Se on eri sukupuolta edustavien henkilöitten vetovoimana toisiinsa.” (2p4)

”Se näkyy kumppanin huomioon ottamisena.” (2p22)

”Seksuaalisuus on mielenkiintoa vastakkaiseen sukupuoleen joko harkitusti tai harkitsemattomasti.” (2p15)

”Mun mielestä se on ihmisen suhde omaan sukupuoleensa esimerkiksi.” (2p5)

Poikien mielestä **seksi** ja **suvun jatkaminen** kuuluivat myös seksuaalisuuteen. Seksin seurauksena pidettiin **raskaaksi tulemista tai sukupuolitauteja**.

”Se on tietynlaista fyysistä toimintaa toisen henkilön kanssa.” (2p21)

”Mulle fyysinen tulee kieltämättä mieleen, mutta on se myös tietenkin jotain muutakin.” (2p18)

”Siihen kuuluu tunne asioita ja kuuluhan siihen sit seksi myöskin, joka on tietysti vain osa sitä. ” (3p2)

”Seksi tuo mielihyvää ja sen toteuttaminen voi liittyä suvun jatkamiseen.” (3p4)

”Fyysisen nautinnon seurauksena saattaa tulla lapsia, sukupuolitauteja.” (2p22)

Seksuaalisuuteen liittyi poikien mielestä myös **oikeudet** ja **moraali**. Poikien vastauksista ilmeni, että jokaisella ihmisellä on **oikeus olla omanlaisensa** ja **oikeus saada tietoa**. Ihmisen on myös oltava tietoinen siitä, mikä on sallittua ja mikä ei.

”Jokaisella on myös oikeus olla sellainen kuin on.” (2p10)

”Musta on on tärkeää tietää milloin on valmis aloittamaan seksin.” (2p1)

”Kyllä se on tärkeää tietää miten hommat tapahtuu.” (2p11)

”Oikeestaan kaikessa tulee ottaa huomioon ettei tee sellaista, mitä itse ei halua eikä toinen halua. Musta jokaisen täytyy tietää mikä on oikein tai väärin.” (2p22)

9.3 Yhteenveto lukioikäisten tyttöjen ja poikien seksuaalisuuden määritelmistä

Nuoret pitivät seksuaalisuutta asiana, joka kuuluu ihmisen elämään. Sitä pidettiin myös fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena. (taulukko 4)

Taulukko 4 Yhteenveto lukioikäisten tyttöjen ja poikien mielestä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

*Osa ihmisen kokonaisuutta	*Käyttäytyminen
*Osa ihmisen persoonallisuutta	*Naisellisuus
*Minäkuva	*Vapaaehtoinen
*Yksilöllisyys	*Vuorovaikutus
*Oikeus	*Henkinen
-olla oma itsensä	*Mielihyvä
-valita kumppani	*Läheisyys
-tietoon	*Hyvinvointi
*Kiinnostus samaan/vastakkaiseen sukupuoleen	*Rakkaus
*Saadaan syntymässä	*Tunteet
*Sukupuoleen liittyvä	*Seksi
*Pukeutuminen	*Raskaus
*Suvun jatkaminen	*Ulkonäkö
*Elämään kuuluva asia	*Naisen ulkomuoto
*Erialaista eri sukupuolilla	*Ajatukset
*Fyysinen	*Toisen huomioon ottaminen
*Kiinnostus toisesta ihmisestä	*Moraali
*Kyky nähdä ja tuntea itsensä	
*Sukupuolitauti	

Nuoret pitivät seksuaalisuutta asiana, joka saadaan syntyessä. Sitä pidettiin elämään kuuluvana ja osana ihmisen kokonaisuutta. Seksuaalisuuteen kuului myös persoonallisuus ja minäkuva; millainen ihminen on ja millaisena ihminen itsensä kokee seksuaalisena olentona. Nuoret pitivät tärkeänä, että ihminen tuntee itsensä ja hyväksyy itsensä sellaisena kuin on. Seksuaalisuutta pidettiin myös henkilökohtaisena asiana, jonka muoto vaihtelee iän, kokemusten ja sukupuolen mukaan. Nuorten mielestä seksuaalisuuteen kuuluivat myös ihmisen ajatukset ja niiden muuttuminen iän myötä. Nuorten mielestä seksuaalisuuteen kuului

myös oikeuksia. Vastauksista ilmeni, että jokaisella ihmisellä on oikeus olla omanlaisensa ja valita kenen kanssa hän haluaa olla. Oikeutena pidettiin myös sitä, että saa tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

Tyttöjen ja poikien mielestä seksuaalisuuteen kuului myös vapaaehtoinen vuorovaikutus. Sitä pidettiin kahden samaa tai eri sukupuolta olevan ihmisen välisenä vetovoimana, joka voi ilmetä läheisyytenä, hellyytenä, rakkautena tai toisen huomioon ottamisena. Nuorten mielestä kahden ihmisen vuorovaikutukseen kuului myös moraalialue, jota pidettiin osana seksuaalisuutta. Nuorten mielestä vain moraalin avulla ihminen voi tietää mikä on oikein ja sallittua. Vuorovaikutukseen liittyi myös seksi, mutta sitä pidettiin vain osana seksuaalisuutta. Seksin avulla tiedettiin voivan jatkaa sukua, mutta sitä verrattiin myös harrastukseen, joka tuo ja antaa mielihyvää. Suojaamattomalla seksillä tosin tiedettiin olevan seurauksena mahdollisesti sukupuolitauti.

Ulkonäkö, ulkomuoto ja naisellisuus kuuluivat vastaajien mielestä seksuaalisuuteen. Nuorten mielestä erityisesti naiset käyttävät pukeutumista ja käyttäytymistä sanattomien viestien lähettämiseen. Vaikka naiset toimivat nuorten mielestä tietoisesti, silti he hyväksyivät sen.

10 SEKSUAALIOPETUKSEN SISÄLTÖ

Tarkastelen tässä luvussa tutkimuksessa esille tulleita ehdotuksia seksuaaliopetuksen sisällöistä yläkoulun 7. luokalta 9. luokkaan asti. Ensin kuvaan 7. luokan (taulukko 5) seksuaaliopetuksen sisältöä. Tämän jälkeen tarkastelen 8. luokan ja viimeisenä 9. luokan seksuaaliopetuksen sisältöjä.

10.1 Seksuaaliopetuksen sisältö 7. luokalla

Nuorten mielestä yläkoulun 7. luokalla alkava seksuaaliopetus on pohjana 8. ja 9. luokalla tapahtuvalle opetukselle.

Taulukko 5 Yhteenveto lukioikäisten nuorten näkemyksistä seksuaaliopetuksen sisällöstä 7. luokalla.

<p>Murrosikä</p> <ul style="list-style-type: none"> -vaikutus nuoren elämään -kasvun ja kehityksen eritahtisuus <p>Seksuaalisuus, seksi, porno</p> <ul style="list-style-type: none"> -määrittely -yhteys toisiinsa -seksuaalinen suuntautuminen <p>Arvot</p> <p>Oikeus</p> <ul style="list-style-type: none"> -omaan ruumiiseen <p>Ehkäisy</p> <p>Sukupuolitauti</p>

Nuoret toivat esille sen, että asioiden käsittelemisessä pitäisi ottaa huomioon nuoren kehitystasot. Asioita olisi käsiteltävä syvällisemmin ja tarkemmin vasta iän lisääntyessä.

”Opetuksen pitäisi tapahtua asteittain tiedon tason nousuna seiskalta ylösille.” (3p7)

”Opetus pitäisi aloittaa sillee varovasti, ettei ne säikähä näistä asioista ne on kuitenkin vielä niin nuoria.” (2t5)

”Opetuksessa pitäis opettaa ensin vähän jostain asiasta ja sitten lisättäisiin.” (3p4)

Nuoret olivat sitä mieltä, että seksuaaliopetus olisi tärkeää aloittaa perusasioista. Näitä olivat nuorten mielestä **murrosikä** ja sen vaikutus nuoreen sekä kykyyn oppia tuntemaan itsensä. Nuoret kokivat myös tarvitsevansa vahvistusta siihen, että he **kehittyvät yksilöllisesti**.

”Ihan perusjutut on hyvä tietää, kuten esim. mitä kehossa tapahtuu kun kasvaa ja kehittyi.” (2t5)

”Murrosikä jutut, oman kehon muutokset, kuukautiset” (3t11)

”Nuorten olisi hyvä tietää kuka minä olen ja mitä tunnen.” (3t3)

”Nuorille on kerrottava, että jokainen kehittyi omassa tahissaan jotta ne tietäis että välttämättä ne ei oo kuten kaverit.” (2t10)

Nuorten mielestä myös **seksuaalisuuden määrittelemisen** oli seksuaaliopetuksen yksi perusasia. Sen moninaisuuden ymmärtäminen osana elämää koettiin tärkeäksi. Vastauksista ilmeni, että vasta seksuaalisuuden määrittelemisen jälkeen voidaan käsitellä muita seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Myös seksuaalisuuden **erottaminen seksistä** koettiin tärkeäksi selventää, kuin myös nuorten käyttämän **porno** sanan yhteys seksuaalisuuteen.

”Tutustutetaan nuoret ensin seksuaalisuuden monipuoliseen kirjoon ja yritetään saada heidät ymmärtämään seksuaalisuutta.” (3p7)

”Musta ensin olis tärkeätä opettaa nuorille seksuaalisuuden vaiheen monet kasvot.” (2t3)

”Niille pitäis opettaa mitä seksuaalisuus on (siis psyyk, fyys, sos. kokonaisuus) ja kertoo siitä ihan ne perusjutut.” (3t4)

”Ensin pitää ymmärtää seksuaalisuus ja tuntea omaa kehoaan, ennen kuin aloitetaan puhumaan mistää seurustelusta tai muusta.” (2t5)

”Sillä seksuaalisuuteen kuuluu paljon muutakin kuin vain yhdyntä.” (2p2)

”Tärkeätä oli et ne ymmärtäis miten seksuaalisuus eroaa pornosta.” (2p18)

Nuoret kokivat tärkeäksi **seksuaalisen suuntautumisen** opettamisen. Opetuksessa olisi hyvä korostaa, että on normaalia kohdistaa tunteita myös samaa sukupuolta kohtaan. Se auttaisi nuorta selventämään omia tuntemuksiaan.

”Musta pitäisi laittaa eri seksuaaliset suuntaumukset esittelyyn.” (3t7)

”Ehdottomasti nuorille (siis se on ihan ok) olis kerrottava myös kiinnostuksesta samaan sukupuoleen.” (2t2)

”Jotta ne tietäisi että se on ihan normaalia tuntea jotain ihastusta samaan sukupuoleen.” (2t11)

Seksuaaliopetuksessa pitäisi pohtia myös **arvoja**. Nuorten mielestä arvojen huomioon ottaminen on opetuksessa jäänyt vähälle. Arvoista keskustelemisen koettiin vahvistavan sellaista käyttäytymistä, joka ei ole oletettua.

”Arvojen merkitys on unohdettu opetuksessa.” (2t4)

”Pitäisihän niiden oppia se olenko seksuaalisesti valmis vaikka sukupuoliyhdyntään ja tietää ettei ole kiire aloittaa seksuaalisesti aktiivista elämää.” (2p22)

”Kaikki eivät halua kokeilla yhdyntää teininä, vaan he haluavat säästää sen avioliittoon.” (2t4)

Nuorten vastauksista ilmeni, että jokaisen nuoren tulee olla tietoinen oikeuksistaan ja päätösvallastaan omaan kehoonsa. **Oikeus** omaan kehoon koettiin olevan tärkein silloin, kun kyse on seksistä.

”Nuorille olisi tärkeää että ne tietäisi, että jokaisella on oikeus päättää mitä haluaa kun kyse on omasta ruumiista tai seksistä.” (2p16)

”Niille pitäis painottaa että nuorilla on oikeus päättää haluuko ne vai ei olla vaikka sillai.” (3p6)

Nuoret olivat hieman epävarmoja siitä onko ehkäisystä puhuminen vielä aiheellista 7. luokalla. Moni nuori piti kuitenkin tärkeänä **ehkäisyn** opettamista, koska nuoret kehittyvät aikaisemmin kuin ennen. Nuorten mielestä **sukupuolitautilien** opettaminen kuului yhteen ehkäisyn opettamisen kanssa. Nuoret kuvasivat sukupuolitauteja vaarallisiksi, jotka voivat olla riski ihmisen terveydelle.

”Mun mielestä nykyaikana ehkäisy asioista tuskin edes puhutaan tai opetetaan liikaa.” (2t2)

”En mä tiedä ihan mut musta seksi asioiden ei pitäisi olla vielä yläasteen seiskalle kovin ajankohtaisia.” (2p7)

”Kerrotaan taudeista ja riskeistä.” (2p14)

”Voi kun niille opetettaisiin musta tärkeimmistä eli riskeistä kuten taudeista jotta ne osaisi olla varovaisia.” (2p22)

10.2 Seksuaaliopetuksen sisältö 8. luokalla

Nuorten mielestä asioita pitäisi käsitellä perusteellisemmin 8. luokalla verrattuna 7. luokkaan. (taulukko 6)

Taulukko 6 Yhteenvedo lukioikäisten nuorten näkemyksistä seksuaaliopetuksen sisällöstä 8. luokalla.

Ehkäisy -miten, miksi, milloin, mitä tapahtuu jos ei ehkäise Sukupuolitauti -oireet, tutkimus, hoito Tunteet Rakastuminen, rakastaminen Parisuhde
--

Nuoret pitivät **ehkäisyä** tärkeänä aiheena 8. luokan seksuaaliopetuksessa. Vastauksista ilmeni, että on tärkeää kertoa **miten, miksi** ja **milloin** ehkäistään, mutta myös **mitä tapahtuu, jos ei ehkäise**. Ymmärtämisen kannalta olisi tärkeää, että nuoret pohtisivat omalta kohdaltaan ehkäisyyn liittyviä asioita.

”Osaanko ehkäistä, miksi ja milloin.” (2t10)

”Osaako käyttää ehkäisyä ja jotta tietää milloin.” (3t2)

”Oikeestaan nyt olisi tärkeätä tietää mitä ehkäseminen itselle meinaa.” (2p21)

Nuoret toivat vastauksissaan esille sen, että **sukupuolitautien** ehkäisemiseen voidaan vaikuttaa seksuaaliopetuksella. Nuoret pitivät tärkeänä tietää miten sukupuolitaudit **oireilevat, miten ne todetaan** ja miten niitä **hoidetaan**.

”Käydä myös tauteja syvällisemmin.” (2t10)

”Musta tuntuu että kyllä ne tajuu taudeista tai jos ei tajuu niin ainaskin sitten kun opetetaan.” (2p11)

”Ne tietäs onko sen toteaminen kivuliasta (apua neulakammo) ja tietysti mitä sitten tehdään.” (2p12)

Nuoret pitivät tärkeänä, että seksuaaliopetuksessa käsiteltäisiin myös **tunteita**, mutta myös **parisuhdetta, rakastumista ja rakastamista**.

”Kun ensin on opittu seksuaalisuuden ruumiillinen vaikutus niin sitten vois ajatella mitä se tekee mielelle.”(3t6)

”Parisuhteesta ja rakastumisesta olis kanssa hyvä tietää ja näin vois nuoria valmistaa ystävyys ja parisuhteisiin.” (3t4)

10.3 Seksuaaliopetuksen sisältö 9. luokalla

Nuorten mielestä 9. luokalla olisi syvennettävä seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelemistä. (taulukko 7)

Taulukko 7 Yhteenveto lukioikäisten nuorten näkemyksistä seksuaaliopetuksen sisällöstä 9. luokalla.

Ehkäisy -ongelmat -ehkäisyvälineisiin tutustuminen -kondomin oikea käyttö Raskaaksi tuleminen -hedelmättömyys Seksi, yhdyntä Tunteet, rakkaus Perheen perustaminen

Nuorten mielestä 9. luokalla olisi tärkeää kerrata 7. ja 8. luokalla käsitellyjä asioita.

”Nyt tulee kerrata myös menneinä vuosina opettuja asioita.” (3t13)

”Sit voitais muistella mitä asioita on jo käyty sillai aikasemmin läpi.” (2p4)

Nuorten vastauksissa korostui **ehkäisyyn** liittyvien asioiden opetus. Nuoret kokivat ehkäisyyn liittyvän myös **ongelmia**, joista nuoren tulisi olla tietoinen. Nuorille tulisi antaa myös mahdollisuus **tutustua ehkäisyvälineisiin** ja niiden **oikeaan käyttöön**. Tärkeimpänä ehkäisyvälineenä nuoret pitivät **kondomia**.

”Ysillä pitäisi opettaa eniten ehkäisyä.” (3p2)

”Musta olis tärkeää että perehdytään yksityiskohtaisesti ehkäisyyn.” (3t12)

”Ehkäisy asiat ja niiden ongelmat on nyt tosi tärkeitä.” (3t4)

”Musta nuorille pitää terottaa ehkäisyä just ysillä jotta ne osais käyttää kondomia.” (3t2)

Nuorten vastauksista ilmeni, että nuoret ajattelevat myös tulevaisuutta, johon kuului **rakkaus**, **seksi**, **yhdyntä** ja **perheen perustaminen**. He pitivät tärkeänä kertoa myös **hedelmällisyyteen liittyvistä ongelmista**.

”Musta tärkeätä ysillä olis kertoa nuorille yleensä lapsien saanti.” (3t1)

”Hedelmällisyyteen liittyvät asiat olis ysillä jo tärkeitä.” (2t9)

”Niille pitäisi kertoa miten lapset, seksi ja rakkaus ovat yhdessä eli miten ne vaikuttaa toisiinsa.” (3t3)

”Niille olis opetettava lapsien teosta, perheistä ja yleensä mieluummin kuin fyysisestä niin tunteista.” (3p2)

11 SEKSUAALIOPETUKSEN OPETUSMENETELMÄT

Tarkastelen tässä luvussa nuorten ehdotuksia seksuaaliopetuksessa käytettävistä opetusmenetelmistä (taulukko 8). Luvun lopussa esitän yhteenvedon nuorten ehdotuksista yläkoulun seksuaaliopetuksen sisällöiksi ja opetusmenetelmiksi.

11.1 Lukioikäisten nuorten ehdotuksia seksuaaliopetuksen menetelmiksi

Nuoret toivoivat, että opetuksessa käytettäisiin monia eri työtapoja ja oppimateriaalia. (taulukko 8)

Taulukko 8 Yhteenvedo lukioikäisten ehdotuksista seksuaaliopetuksessa käytettävistä opetusmenetelmistä.

<p>Keskustelu</p> <ul style="list-style-type: none"> -koko luokka -erikokoiset ryhmät -kysyminen ilman viittaamista -kuri >> toisten vastauksille ei saa nauraa -rento ilmapiiri >> huumori <p>Ryhmätyöt</p> <p>Esitykset</p> <p>Vierailijat</p> <ul style="list-style-type: none"> -esimerkkejä oikeasta elämästä <p>Vierailut</p> <ul style="list-style-type: none"> -ehkäisyneuvola <p>Kalvot</p> <p>Pienet näytelmät elävästä elämästä</p> <ul style="list-style-type: none"> -kieltäytyminen <p>Julisteet</p> <p>Tietokone</p> <p>Kirjalliset lehtiset</p> <p>Video - dvd</p> <p>Seksitohtorilaatikko</p> <p>Teemapäivät</p>

Nuoret toivoivat, että asioista keskusteltaisiin suoraan, rehellisesti ja niiden oikeilla nimillä. Nuoret voisivat keskustelun aikana kertoa omista mielipiteistään ja kuunnella toisten nuorten mielipiteitä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Vastauksista ilmeni, että nuorilla on paljon kysyttävää.

”Tärkeätä olisi että keskusteltaisiin niistä sitten (jos uskaltaa,) voisi vaikka kysyä.” (3t3)

”Musta vaikkei kaikki uskaltaisi puhua niin, koetetaan ainakin ja annetaan siihen edes mahdollisuus.” (3t8)

”Tärkeätä olisi että voisi vaihtaa mielipiteitä muitten kanssa ja ei tarttis aina mieltä uskaltaako sanoa.” (2t11)

Nuoret toivat esille sen, että **keskustelun** ei tarvitse tapahtua **koko luokan** kesken, vaan sitä voidaan toteuttaa myös erikokoisina **ryhminä**. Nuoret pitivät tärkeänä, että heille annetaan mahdollisuus pitää **esitelmiä** toisille. **Ryhmätöiden** esittämisen koettiin vahvistavan nuorten ryhmähenkeä. Vastauksissa tuotiin esille myös **huumori**, jota pidettiin keskustelua helpottavana tekijänä. Nuorten mielestä huumoria tarvitaan avoimen ja vilkkaan keskustelun aikaansaamiseksi.

”Opetusta voi kokeilla pienryhmissä jonka jälkeen sitten asiat koottaisiin yhteen ja esitettäisiin ne luokalle.” (2t13)

”Yhtenä keinona opetuksessa voisi olla vaikka pieniä ryhmiä.” (2p4)

”Musta olisi hienoa jos voisi pitää esityksiä luokalle eri teemoista.” (3p8)

”Ehdottomasti musta huumoria käyttämällä luokassa tapahtuvasta keskustelusta tulisi rentoa. Ehkä se voisi johtaa avoimeen ja vilkkaaseen vuorovaikutukseen opettajien ja oppilaiden kesken.” (2t11)

Nuoret toivoivat, että opettaja pitäisi **kuria**. He myös kokivat opettajan olevan vastuullinen keskustelun ohjaamisesta, etenemisestä ja siitä, että jokaisen mielipide otetaan vastaan asiallisesti. Opettajan toivottiin myös **kysyvän** oppilailta asioita.

”Musta olisi tärkeää että opettaja hiljentäisi luokan ja varmistaisi ettei kukaan naura sitten kun vastataan.” (2p18)

”Jos opettaja voisi kysyä ilman viittaamista niin silloin olis vaan pakko vastata ja vois laittaa sen vaikka hätiköinnin piikkiin.” (2t11)

Mielenkiintoisena menetelmänä seksuaaliopetuksessa pidettiin myös **vierailijoiden hyödyntämistä**. Nuoret pitivät terveydenhuoltoalan työntekijöitä luotettavina. Nuorten mielestä **esimerkit oikeasta elämästä** saavat nuoret pohtimaan asioita. Nuoria kiinnostivat esimerkit, joissa ihmisen terveys on ollut jollain tavalla uhattuna.

”Hoitsut tietää mitä tarkoittaa, jos mulla on sukupuolitauti.” (3t2)

”Huonojen ja varoittavien esimerkkien avulla nuoret älyää asioita paremmin.” (2p18)

”Tarinat oikeista tilanteista saavat nuoren vasta pysähtymään ja miettimään asioita.” (3t10)

Ympäristö vaikuttaa nuorten mielikuviin eri terveydenhuollon yksiköistä. Nuorten mielestä erilaiset **vierailut** terveydenhuollon yksiköihin poistavat ennakkoluuloja ja vääriä mielikuvia. Vierailut myös laajentavat nuorten näkemystä siellä tapahtuvia toimenpiteitä kohtaan. Nuoret pitivät **ehkäisyneuvolaa** paikkana, johon he haluaisivat tutustua. He myös luottivat siellä annettavaan tietoon eri ehkäisyvälineistä.

”Kiinnostava olisi ainakin ehkäisyneuvola siis ainakin musta koska näkisi mitä siellä sitten tehdään.” (3t2)

”Jos kävisi jossain vaikka neuvolassa näkisi mitä siellä tapahtuu tietysti muuta kuin tytöt saa pillereitä.” (2p12)

”Neuvola koska siellä näkisi millaisia ne kondomit ja e-pillarit ovat.” (2t5)

Pojat pitivät **kalvojen** käyttämisestä seksuaaliopetuksen menetelmänä. He eivät pitäneet huonona asiana sitä, että kalvoilta kirjoittamiseen menisi koko tunti. Tytöt eivät pitäneet kalvojen käyttämisestä, sillä heidän mielestään opetuksen sisältö ei jää kirjoittaessa mieleen.

”Musta kalvosulkeisista ei jää mitään mieleen monet ei kerkeä ainakaan hitaammat kuin kirjoittaa.” (3t10)

”Tutut kalvot olis hyvä ainakin menisi hyvin koko tunti.” (3p4)

Kokeiltavina opetusmenetelminä nuoret toivat esille erilaisten **elämään perustuvien näytelmien** tekemisen. Nuoret voisivat harjoitella näytelmien avulla kieltäytymistä.

”Voisihan sitä kokeilla esityksiä, opeteltas vaikka kieltäytymistä.” (2t6)

Erilaisten **kirjasten, lehtisten, videoiden- tai dvd-nauhojen** käyttäminen koettiin myös mielekkääksi. Nuoret kuitenkin toivoivat, että seksuaaliopetuksessa käytettävät videonauhat uusittaisiin useammin. Nuoret olivat kiinnostuneita myös **tietokoneesta** ja **piirtämisestä**, esimerkiksi erilaisten **julisteiden** tekemisestä.

”Video ja dvd olisi hyvät mutta se pitäis aloittaa päästämällä ne 25 vuotta vanhat videot jo eläkkeelle.” (3p4)

”Grafiikka olis mun juttu kuten esim. joku julisteiden teko.” (3t3)

”Olishan se kiva lukee lehtisiä murrosiästä ehkä ne jäisi mieleen kun lukisi itse.” (3t11)

Nuoret pitivät tärkeänä, että he voivat tehdä kysymyksiä nimettömästi. Tällaisena mahdollisuutena nuoret toivat esille ”**seksitohtorilaatikon**”, jonka vaikutus tiedon saamisessa oli koettu hyväksi.

”Seksitohtori laatikon käyttö on tosi hyvä juttu, koska siihen voi jättää nimettömänä kysymyksiä mutta siitä on apua vain jos niihin ope vastaa tunnilla.” (2t13)

”Mä oon kokeillut seksitohtorilaatikkoo ja ainakin musta on muuten tosi hyvä.” (2p8)

Nuorten mielestä seksuaaliopetusta ei pidä rajata vain seksuaaliopetuksen tunneille. Nuoret toivat esille koko koulun yhteisen, terveyteen liittyvän **teemapäivän** pitämisen. Sen koettiin antavan nuorille mahdollisuuden suunnitella, toteuttaa, ja myös itse tutustua erilaisiin terveyteen liittyviin asioihin. Vastauksista ilmeni, että yhdessä tekeminen vahvistaisi koko koulun yhteishenkeä ja pyrkimystä terveyttä edistävään kulttuuriin.

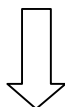
”Teemapäivät toisivat tekemistä kaikille oppilaille. Esillä voisi olla kotitaloudesta ruokavaliota, liikunnasta liikuntaa, tupakkaa, alkoholia, huumeita sekä seksiä.” (3t2)

”Teemapäivä olisi meidän koko koulun juttu”. (2t12)

11.2 Yhteenveto lukioikäisten nuorten ehdotuksista yläkoulun seksuaaliopetuksen sisällöiksi ja opetusmenetelmiksi

Nuorten mielestä eri aiheiden käsitteleminen yläkoulun seksuaaliopetuksessa on 3 vuotta kestävä jakso. Se alkaa 7. luokalta ja kestää 9. luokkaan asti. Nuorten mielestä seksuaaliopetuksessa olisi tärkeää kokeilla monipuolisia opetusmenetelmiä. (Kuvio 7)

SEKSUAALIOPETUKSEN SISÄLTÖJÄ		
7. LUOKKA	8. LUOKKA	9. LUOKKA
Murrosikä -vaikutus nuoren elämään -kasvun ja kehityksen eritahtisuus Seksuaalisuus, seksi, porno -määrittely -yhteys toisiinsa -seksuaalinen suuntautuminen Arvot Oikeus -oikeus omaan ruumiiseen Ehkäisy Sukupuolitauti	Ehkäisy -miten, miksi, milloin, mitä tapahtuu jos ei ehkäise Sukupuolitauti -oireet, tutkimus, hoito Tunteet Rakastuminen, rakastaminen Parisuhde	Ehkäisy -ongelmat -ehkäisyvälineisiin tutustuminen -kondomin oikea käyttö Raskaaksi tuleminen -hedelmättömyys Seksi, yhdyntä Tunteet, rakkaus Perheen perustaminen

SEKSUAALIOPETUKSEN OPETUSMENETELMIÄ	
Keskustelu -koko luokka -erikokoiset ryhmät -kysyminen ilman viittaamista -kuri >> toisten vastauksille ei saa nauraa -rento ilmapiiri >> huumori Ryhmätyöt Esitykset Vierailijat -esimerkkejä oikeasta elämästä Vierailut -ehkäisyneuvola	Kalvot Pienet näytelmät elävästä elämästä -kieltäytyminen Julisteet Tietokone Video - dvd Kirjalliset lehtiset Seksitohtorilaatikko Teemapäivät

Kuvio 7. Lukioikäisten nuorten ehdotuksia yläkoulun seksuaaliopettunin sisällöiksi ja opetusmenetelmiksi.

Kuvio 7 osoittaa, että nuorten mielestä 7. luokalla seksuaaliopetuksessa olisi käsiteltävä murrosikää ja seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Nuoret pitivät tärkeinä keskustella myös arvoista ja oikeuksista. Ehkäisyn ja sukupuolitautilien käsitteleminen olisi tärkeää aloittaa jo 7. luokalla ja jatkaa niiden käsittelemistä koko yläkoulu ajan. Nuorten mielestä vasta 8. luokalla olisi käsiteltävä ehkäisyn tarpeellisuutta, keinoja ja sitä mitä ehkäisyn käyttämättä jättäminen merkitsee. Kondomin oikeaan käyttöön tutustuttaisiin vasta 9. luokalla, kuin myös muihin ehkäisyvälineisiin ja ehkäisyyn liittyviin ongelmiin. Nuorten mielestä rakastumisen, rakastamisen ja parisuhteeseen sekä tunteisiin liittyvien asioiden pohtiminen voitaisiin aloittaa 8. luokalta. Ne olisivat pohjana 9. luokalla käsiteltäville seksille, yhdynnälle ja perheen perustamiselle. Raskaaksi tulemiseen ja siihen liittyviin mahdollisiin ongelmiin tutustuttaisiin 9. luokalla.

Nuoret pitivät monenlaisista opetusmenetelmistä. Oppimisessa voitaisiin hyödyntää toiminnallisuutta, esimerkiksi julisteiden, näytelmien, ryhmätöiden ja esitysten suunnittelussa ja toteutuksessa. Valmiit oppimismateriaalit kuten lehtiset, videot, dvd-nauhat, kalvot ja tietokone saivat myös kannatusta. Asioista voisi myös keskustella erikokoisissa ryhmissä tai koko luokan kanssa, jolloin nuorilta voisi kysyä ilman viittaamista. Nuoret toivoivat, että kuria pitämällä olisi mahdollista rohkaista nuoria vastaamaan ja huumoria apuna käyttäen voisi keskustelusta saada rennompaa. Teemapäivien pitämistä pidettiin tärkeänä koko koulun yhteishengen luomiseksi ja vahvistamiseksi. Kokeiltavina oppimisenmenetelminä nuoret pitivät myös vierailijoita ja vierailuja esimerkiksi ehkäisyneuvolaan. Seksitohtorilaatikko koettiin mahdolliseksi kysyä asioita, joiden kysymiseen ei muuten saisi mahdollisuutta.

12 TUTKIMUKSEN JA TULOSTEN LUOTETTAVUUS

Tarkastelen tässä luvussa luotettavuutta tutkimuksen ja tutkimustulosten kannalta. Luotettavuuden lisäämiseksi olen erikseen perustellut valintojani myös tutkimuksen menetelmäosassa sekä tutkimuksenaineisto- ja analyysiosassa.

12.1 Tutkimuksen luotettavuus

Perinteisesti tutkimuksen luotettavuutta on määritelty validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Laadullisessa tutkimuksessa näitä käsitteitä on kritisoitu, koska ne viittaavat Linconin ja Guban (1985) mielestä oletukseen yhdestä konkreettisesta todellisuudesta, jota tutkimuksella tavoitellaan. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole olemassa vain yhtä sosiaalista todellisuutta, vaan on erilaisia ajatusrakennelmia eli konstruktioita. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 134.) Laadullista tutkimusta tehdessäni jouduinkin tutkijana pohtimaan luotettavuutta eri tavalla, kuin määrällisessä tutkimuksessa, sillä laadullisen tutkimuksen arvioimiseksi ei ole luotu selkeitä ohjeita (Tynjälä 1991). Tein tutkijana myös valintoja ja perustelin niitä itselleni (itsereflektio) sekä lukijalle. Laadullisen tutkimukseni luotettavuuden yksi mittari on se, että lukija voi tarkastella tekemieni valintojen oikeellisuutta (Kylmä, Vehviläinen-Julkunen & Lähdevirta 2003).

Tuomen & Sarajärven (2002, 138 - 139) mielestä tutkimuksen luotettavuutta pystytään lisäämään, kun erilaiset tutkimukseen kuuluvat vaiheet kuvataan selkeästi ja tarkasti. Tutkijalla pitää olla myös riittävästi aikaa suorittaa tutkimus, analysoida vastauksia ja tehdä niistä johtopäätöksiä. Aloitin kirjallisuuteen perehtymisen tutkimustarkoituksessa vuotta aikaisemmin, ennen kuin toteutin tutkimukseni. Pohdin kiirehtimättä tutkimukseen osallistuvien valintaa ja tutkimusmenetelmää. Kuvasin myös tarkoin itse tutkimuksen suorittamista ja analyysin vaiheita.

Tutkimukseni aineiston valintaa ohjasi tutkimuksen päämäärä. Halusin tutkimustulosten luotettavuuden lisäämiseksi tietoa sellaiselta ikäryhmältä, jolla olisi omakohtaista kokemusta seksuaaliopetuksesta. Erilaisiin tutkimusmenetelmiin tutustuminen ja esitutkimuksista saadut palautteet ohjasivat tutkimusmenetelmäni valintaa. Avoimet kysymykset olivat tässä tutkimuksessa onnistuneita, koska ne toivat esille nuorten mielipiteitä ja antoivat vastauksen

tutkimuskysymyksiin. Avoimet kysymykset eivät myöskään sitoneet vastaajia valmiiksi tehtyihin vaihtoehtoihin, vaan he pystyivät vastaamaan niin kuin he itse ajattelivat kyseisestä asiasta. (Hirsijärvi ym. 2003, 188 - 191.) Pohdin ennen tutkimuksen aloittamista strukturoitujen kysymysten, eläytymismenetelmän ja haastattelun käyttämistä tutkimusmenetelmänä. Strukturoitujen kysymysten käyttäminen ei esitutkimuksessa tuottanut tutkimuksen päämäärän kannalta tarkasteltuna sellaista tietoa, jota halusin sillä saada. Esitutkimuksen mukaan myös eläytymismenetelmä osoittautui liian vaativaksi. Hylkäsin yksilöhaastattelun käyttämisen, koska nuoret olisivat joutuneet selittämään, perustelevaan ja tarkentamaan mielipiteitään. Ryhmähaastattelussa tutkittavien yksilöllisyys, mielipiteet ja ajatukset olisivat saattaneet hukkaa enemmistön mielipiteisiin. (Pötsönen & Välimaa 1995.)

Aineiston keräämisen ajankohta lisää luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138). Suoritin tutkimuksen keskellä viikkoa lukukauden alussa. Nuorilla oli oletettavasti suurempi opiskelumotivaatio, kuin esimerkiksi lukukauden lopussa tai ennen ja jälkeen viikonlopun. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta tarkasteltuna aineiston kerääminen onnistui mielestäni hyvin.

Tutkimustilanteen alussa kerroin, että vastaaminen tutkimuskysymyksiin oli vapaaehtoista. En ollut varautunut siihen, että 3 vastaajaa kieltäytyy vastaamasta, vaikka Tynjälän (1991) mielestä tällainen asia olisi tärkeää ottaa huomioon. En pyytänyt kieltäytyjiä erikseen vastaamaan, vaan pyysin heitä olemaan tutkimuksen ajan paikallaan muita häiritsemättä.

12.2 Tulosten luotettavuus

Tarkasteltaessa tutkimustulosten luotettavuutta on arvioitava se, miten hyvin tutkimuksella on pystytty tuottamaan totuudenmukaista tietoa. Määrällisessä tutkimuksessa puhutaan tutkimustulosten yleistettävyydestä, koska perusjoukko on laaja. Siksi määrällisessä tutkimuksessa tuloksia voidaan myös soveltaa laajempaan perusjoukkoon. Laadullisessa tutkimuksessa on mielekkäämpää puhua tutkimustulosten siirrettävyydestä, koska tutkimuksen kohteena on määrältään pienempi tutkimusaineisto. Laadullisten tutkimustulosten siirrettävyys toiseen yhteyteen eli kontekstiin on riippuvainen siitä, kuinka samanlaisia tutkittu ympäristö ja sovellettu ympäristö ovat. (Tynjälä 1991.)

Tutkimukseni aineiston muodostavat keskisuomalaiset lukion 2. ja 3. luokan oppilaat. Tutkimuseettisistä syistä en nimeä tutkimukseen osallistuvaa lukiota nimeltä. En myöskään itse tullut tietoiseksi siitä, keitä vastaajat olivat. Tutkimuksen eettiseltä kannalta oli tärkeää, että vastaaminen tapahtui nimettöminä.

Halusin tutkimuksessani vastauksia 3. avoimeen kysymykseen. Nuorten piti kertoa omin sanoin, mitä heidän mielestään seksuaalisuus tarkoittaa. Heidän piti myös kertoa omia kokemuksiaan hyödyntäen, mitä aiheita yläkoulussa olisi tärkeä opettaa seksuaalioppitunneilla ja millaisia opetusmenetelmiä käyttämällä. Tulosten luotettavuutta lisää se, että päädyin avoimiin kysymyksiin esitutkimusten ja vastaajien ikäisten nuorten kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen. Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että suoritin esitutkimuksen 10 samanikäisille nuorelle, jotka opiskelevat eri lukiossa, kuin varsinaiseen tutkimukseen osallistuvat. Sukupuolijakauma oli tasainen, joten en usko sen vaikuttavan tutkimustuloksiin. Myöskään huomioni siitä, että pojat vastasivat tyttöjä syvällisemmin pitäen pohdintataukoja, ei näkynyt mielestäni vastauksissa.

Kylmän ja kumppaneiden (2003) mukaan Rogers ja Cowles (1993) kiinnittivät huomiota laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioimisessa vahvistettavuuteen. Heidän mielestään sitä voidaan lisätä kuvaamalla tutkimusprosessin etenemistä vaiheittain. Tutkimustulosten vahvistettavuutta voidaan myös lisätä, kun tuloksista tehtyjä johtopäätöksiä tarkastellaan yhdessä samanlaisten tutkimusten kanssa (Eskola & Suoranta 2001, 212), ja tutkimustulosten eteneminen kirjataan niin, että siitä tulee ymmärrettävä (Kylmä ym. 2003). Tarkastelin pohdinnassa tutkimustuloksia vastaavien tutkimustulosten ja kirjallisuuden kanssa rinnakkain. Selvitin myös tutkimuksen etenemistä yksityiskohtaisesti.

Tarkasteltaessa laadullisen tutkimuksen analyysia, on otettava huomioon analyysin arvioitavuus sekä toistettavuus. Analyysin arvioitavuudella tarkoitetaan sitä, että lukija pystyy seuraamaan tutkimuksen tekijän kriittistä päättelyä tutkimuksen etenemisessä. Analyysin toistettavuus tarkoittaa sitä, että eri luokittelu- sekä tulkintasäännöt on esitetty riittävän yksiselitteisesti. Näin tehdään mahdolliseksi se, että toinen tutkija voi päätyä samoihin tuloksiin. (Mäkelä 1994, 164.) Tässä tutkimuksessa tutkimustulokset on esitetty tekstinä ja kuvioina. Tutkimustulosten luotettavuutta lisää tekstiosaan sisällytetyt tutkittavien vastaukset, niin kuin he ovat ne kirjoittaneet. Suorat lainaukset sekä kuvaavat aineistoa että antavat lukijalle mahdollisuuden ymmärtää, mitä asioilla tarkoitan (Kylmä ym. 2003).

Luin vastaukset nauhalle ja kuuntelin niitä erilaisissa olosuhteissa; ulkona ja sisällä sekä levossa että työtä tehdessä. Tämä antoi minulle mahdollisuuden tutustua aineistoon kuuloaistia hyödyntäen, joka mielestäni on tärkein havaintoaistini. Kuuntelemalla tekstejä eläydyin tutkimustilanteeseen kuin haastattelutilanteeseen, aistien tutkittavien sanatonta viestintää. Kuuntelemalla tekstejä halusin kokeilla omasta mielenkiinnostani, nousisiko ääneen luettujen vastausten avulla esiin jotain sellaista, mitä en olisi huomannut kirjallisista vastauksista. Kokeilun johtopäätös oli, että mitään sellaista asiaa ei ilmennyt, mitä en ollut jo ottanut huomioon.

Tässä tutkimuksessa olen luotettavuuden lisäämiseksi valmistautunut tutkimuksen suorittamiseen ja tutkimustulosten analysointiin sekä niistä tehtäviin johtopäätöksiin tekemällä parhaani. Olen pyrkinyt avoimuuteen selvittäessäni tutkimusaineistoa ja -tuloksia. Tietojen ja taitojen kartuttamiseksi olen saanut ohjeita, neuvoja ja rakentavaa palautetta ohjaajiltani sekä kirjallisuudesta.

En ole ollut tutkijana ”tabula rasa” mielenkiinnon kohteena olevaa tutkimusaihetta kohtaan. Mielenkiintoni oli syntynyt aiemman tiedon sekä kokemuksen pohjalta. Olen luotettavuuden lisäämiseksi tiedostanut omat ennakkokäsitykseni ja rajannut ne pois omasta tietoisuudestani. Olen pyrkinyt näin tavoittamaan tutkittavien nuorten kokemuksen mahdollisimman aitona (Kylmä ym. 2003).

13 POHDINTA

Tarkastelen tässä luvussa tutkimuksessa esille tulleita asioita. Luvun lopussa esitän ideoita yläkoulun seksuaaliopetuksen kehittämiseen.

13.1 Seksuaalisuuden määrittelyminen

Tutkimukseen osallistuneen lukion 2. ja 3. luokkien oppilaat pitivät seksuaalisuuden määrittelyä vaikeana. He olivat määritelleet sitä lyhyesti ja muutamilla ilmaisuilla. Yleisesti ei ole olemassa yhtään oikeaa tapaa määrittää seksuaalisuutta, vaan sen ymmärtämiseen vaikuttavaa vastaajan sukupuoli, ikä ja kokemukset (Cacciatore 2005a).

Tässä tutkimuksessa ilmeni, että nuoret pitivät seksuaalisuutta ihmisen elämään kuuluvana asiana, joka sisältää fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tekijöitä. Seksuaalisuuteen kuului nuorten mielestä myös vuorovaikutus joko samaan tai vastakkaiseen sukupuoleen. Nuorista on 2000-luvulla tullut suvaitsevaisia, eikä mielihyvän tuntemisen kohteena tarvitse olla vastakkainen sukupuoli. Mieltymyksen tunteminen samaa sukupuolta kohtaan ei 1990-luvun puolessa välissä olisi ollut vielä kovin suotavaa. Ensisijaisena ja muita mahdollisuuksia parempana kahden ihmisen väliselle fyysiselle hyvinvoinnille pidettiin kiinnostusta vastakkaiseen sukupuoleen (Lehtonen 1998). Lukioikäisten kypsyydestä kertoo myös se, että vain yhdessä vastuksessa mainittiin seksuaalisuuteen kuuluvan vain seksin. Yläkoululaisille 2006 tehty tutkimus osoitti suurimman osan nuorista olleen sitä mieltä, että seksuaalisuuteen kuului vain seksi (Piiroinen 2006). Lukioikäisten ja yläkoululaisten vastauksista voidaan huomata, että nuorten kehityksessä jo muutama vuosi vaikuttaa ajattelutapaan.

Vain poikien vastauksissa seksuaalisuuteen kuului moraalit. Moraalia pidettiin tärkeänä erityisesti vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Pojat pitivät hyvän ihmisen merkkinä sitä, että ottaa toisen huomioon. Poikien mielestä oli moraalisesti myös tärkeää ottaa itse vastuu omasta käyttäytymisestään. Vain moraalilla pystyi erottamaan oikean väärästä ja hyvän pahasta. Myös Onnismaa (2000, 197) on samaa mieltä siitä, että moraalit ohjaa ihmisen päätöksiä ja toimintaa. Moraalilla myös tarkennetaan omia arvoja. Moraalilla ihminen joutuu kyseenalaistamaan omaa käyttäytymistään varsinkin silloin, kun on pitänyt joitain asioita itsestään selvyytenä.

13.2 Seksuaaliopetuksen sisältö yläkoulussa

Tässä tutkimuksessa nuorten vastauksista ilmeni, että seksuaaliopetus oli ollut erilaista eri kouluissa; *”asioista ei seiskalla kerrottu mitään, kasilla vain vähän taudeista, ysillä suurpiirteisesti kaikesta, mutta todellinen opetus alkoi vasta kun vaihtoi koulua”* (2p4). Tämä on ymmärrettävää, koska ennen nykyistä käytössä olevaa opetussuunnitelmaa (2004) opetusta oli annettu yhdistettynä muihin oppiaineisiin ja opetuksesta olivat vastanneet monet eri opettajat. Naapurimaassamme Ruotsissa oli Skolverketin (1999) tutkimuksen mukaan samanlainen tilanne. Myös siellä seksuaaliopetuksen laatu vaihteli koulujen ja jopa koulun sisällä olevien luokkien kesken. (Liinamo 2005.)

Tässä tutkimuksessa ilmeni, että nuorten mielestä seksuaalisuuteen liittyvien asioiden opettaminen pitäisi suunnitella koko yläkouluajalle eli 7. luokasta 9. luokkaan asti. Tätä vahvistaa myös Samdal, Dür ja Freeman (2004), joiden mielestä seksuaaliopetuksen suunnittelussa olisi otettava huomioon seksuaalisuuteen liittyvien asioiden kokonaisuus. Nykyisin käytössä olevassa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) seksuaaliopetuksen tavoitteiden laatimisessa ja toteuttamisessa on otettu huomioon koko perusopetusaika 1. luokasta 9. luokkaan asti. Yhtä tärkeänä nuoret pitivät sitä, että seksuaalisuutta tarkasteltaisiin laajasti ja eri näkökulmista. Tutkimustulosta vahvistaa Piironen (2006) tutkimus, jossa ilmeni, että yläkoululaisilla on suuria eroja seksuaalisuuteen liittyvien asioiden ymmärtämisessä. Myös Kirby (2002) pitää tärkeänä, että seksuaalisuutta tarkasteltaisiin koulussa laaja-alaisesti.

Nuoret pitivät tärkeänä ehkäisyn opettamisen aloittamista jo 7. luokalla. Poikien mielestä nuorille pitäisi opettaa, mitä ehkäisy ja sen käyttämättä jättäminen merkitsevät tytöille. Poikien vastauksista tuli esille, että vastuu ehkäisystä on tytöillä; *”mitä tytölle tapahtuu, jos ei ehkäise”* (2p12), *”aiheuttavat vain tytöille huonoja seuraamuksia”* (2p1). Tytöt ja naiset ovat aina olleet vastuullisia ehkäisyn käyttämisestä ja tätä kautta myös omasta ja toisen seksuaali-terveydestä. Tytöille henkisen kypsyiden saavuttaminen on merkinnyt seksuaalisen vastuun oppimista. Pojille samanlaista vaatimusta ei ole asetettu. (Harris 1999, 131 - 132.) Myös Kuosmasen ja Virtasen (205) tutkimuksessa ilmeni, että tytöt olivat ensisijaisessa vastuussa ehkäisyn käyttämisessä ja pojat suostuivat ehkäisyn käyttöön tytön vaatimuksesta. Käytössä olevassa opetussuunnitelmassa painotetaan tasa-arvon edistämistä samalla kun yhtenä terveystiedon päättöarvioinnin kriteerinä on ymmärtää raskauden ehkäisyn merkitys, tietää

ehkäisymenetelmiä sekä osata pohtia ja perustella vastuullista seksuaalikäyttäytymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.)

Tutkimusten mukaan enemmistö nuorista ei halua aloittaa aktiivista sukupuolielämää ennen 16-vuoden ikää (Kosunen 2004). Myös tässä tutkimuksessa nuoret olivat samaa mieltä, sillä he halusivat, että arvoista keskusteltaisiin sukupuoliyhdyntöihin liittyvien asioiden yhteydessä, mutta vain 7-luokalla. Nuoret pitivät tärkeänä vahvistaa sellaisia arvoja, jotka suosisivat seksin siirtämistä myöhempään ikään. Launosen (2000, 33) mielestä arvot ovat juuri käsityksiä siitä, millainen todellisuuden pitäisi nuoren mielestä olla. Arvojen ajatteluun sisältyy myös ajatus toivotusta päämäärästä, vaikkei sitä olisi pystytty selkeästi ilmaisemaan. Arvojen yhdenmukaisuus seksuaalikäyttäytymisen kanssa vaikuttaa nuoren seksuaaliterveyteen (Robinson ym. 2002). Nykyisessä opetussuunnitelmassa arvot on otettu huomioon käsiteltäessä seksuaalisuutta, seksuaaliterveyttä, ihmissuhteita ja käyttäytymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Nuoret halusivat, että seksin aloittamiselle annettaisiin ikäsuosituksia; ”*sais tietää mikä on oikea ikä aloittaa seksi*” (3t12). Seksuaaliopetuksessa ei voida antaa suoraa vastausta siihen, mikä olisi sopiva ikä aloittaa seksuaalisesti aktiivinen elämä. Tärkeämpää olisi saada nuoret pohtimaan ”oikeaa ikää” ja löytämän itse siihen vastaus. Seksin aloittaminen riippuu yksilön omista fyysisistä ja psyykkisistä valmiuksista. Fyysinen valmius antaa mahdollisuuden lapsen tekoon, mutta tärkeintä on kuitenkin tunne-elämän ja järjen kehittyminen niin, että nuori osaisi ja ymmärtäisi ottaa vastuuta omasta itsestään (Kinnunen 2001, 127 - 128).

Nykyisin käytössä olevassa perusopetuksen opetussuunnitelmassa 2004 seksuaalisuutta voidaan käsitellä biologian, liikunnan, kotitalouden ja yhteiskuntaopin tunneilla. Nykyään yleisemmin käytössä olevissa terveystiedon oppikirjoissa perehdytään seksuaalisuuteen laaja-alaisesti. Sitä tarkastellaan sekä fyysisistä, psyykkisistä mutta myös sosiaalisista näkökulmista. Oppikirjoissa kuvataan myös murrosiän vaikutuksia nuoren psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen kokonaisuuteen. Raskauteen ja sukupuolitauteihin liittyvien asioiden yhteydessä korostetaan ehkäisyn molemminpuolista vastuuta. Kirjoissa pohditaan myös arvojen merkitystä ja niihin vaikuttavia tekijöitä.

13.3 Seksuaaliopetuksen opetusmenetelmät yläkoulussa

Käytössä olevassa opetussuunnitelmassa painotetaan avoimen ja vuorovaikutuksellisen kulttuurin suosimista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Myös tässä tutkimuksessa nuoret toivoivat, että seksuaalisuuteen liittyvistä asioista keskusteltaisiin avoimesti, ja tarvittaessa keventämällä sitä hyvänhän huumorilla. Nuorten mielestä keskustelun ei aina tarvitsisi tapahtua koko luokan kesken vaan nuoret voitaisiin jakaa erikokoisiin ryhmiin. Nuorten mielestä keskustelua hyödyntäen olisi mahdollista ottaa huomioon myös muiden mielipiteitä. Samalla nuoret voisivat vertailla, pohtia ja perustella omia mielipiteitään. Tutkimustulosta tukee myös Tynjälä (1999a, 156), jonka mielestä nuorten perustellessa ja selittäessä näkemyksiään muille he tulevat tietoisiksi omista tulkinnistaan. Samalla nuoret oppivat arvioimaan omaa ymmärtämystään, tunnistamaan aukkoja tiedoissaan ja taidoissaan sekä ymmärtämään omaa käyttäytymistään. Tynjälä (1999b) sekä Kuosmanen ja Virtanen (2005) pitivät tärkeänä myös sitä, että nuoret oppivat keskusteluissa antamaan sosiaalista tukea ja samalla saamaan sitä. Anttilan (2005b) mielestä keskustelua käyttämällä olisi mahdollista saada nuoret ymmärtämään mielipiteiden moninaisuutta, sillä nuoruusiässä kavereiden vaikutus asenteisiin ja ajattelutapaan on suurempi kuin esimerkiksi median.

Tässä tutkimuksessa nuoret myös toivoivat, että keskusteltaessa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ei käytettäisi liian vaikeita sanoja. Ymmärrettävien sanojen käyttäminen on yksi hyvän terveystieteen kriteereistä (Svedbom 2005). Myös Purtilo ja Haddad (1998, 164–166) sekä Rämö ja Setälä (2001) pitivät tärkeänä, että seksuaaliopetuksessa käytettävä kieli olisi nuorten mielestä ymmärrettävää ja vaikeita sanoja joko välteltäisiin tai sitten ne selvennettäisiin.

Nuoret pitivät opettajaa vastuullisena keskustelun onnistumisessa ja asiatasolla pysymisessä. Tarvittaessa opettajan olisi pidettävä kuria, että keskustelu sujuisi. Tätä tutkimustulosta tukee Välimaa ja kumppanit (2005), joiden mielestä opettaja on keskeisessä roolissa keskustelun toteutumisessa ja sen onnistumisessa. Keskusteluissa opettajan tehtävä on seurata keskustelua ja rakentaa yhdessä nuorten kanssa kuvaa seksuaaliterveydestä erilaisten käsitysten pohjalta (Välimaa 2005; Heikkinen 2005). Järjestyksen ja kurin pitäminen vaatii opettajilta uskallusta olla aikuinen nuorten kesellä (Hankala 2005). Opettajan roolista ja kurista on positiivisia kokemuksia Skotlannista. Opettaja sopi nuorten kanssa yhteisistä säännöistä koulussa, hän

myös seurasi keskustelun onnistumista oppilaiden kesken ja käytti tarvittaessa kuria asiatasolla pysymiseksi. Nuorten mielestä opettaja onnistui tällä tavoin luomaan avoimen ja turvallisen ilmapiirin keskusteluille. (Liinamo 2001.)

Nuoret pitivät erilaisista elävään elämään kuuluvista näytelmistä. Nuoret halusivat, että tunneilla opeteltaisiin esimerkiksi kieltäytymistä. Tynjälän (1999b) mielestä asioita opitaan parhaiten, kun niitä sovelletaan tekemällä ja toimimalla ongelmanratkaisutilanteissa. Nuorten varmuus siitä, miten kieltäydytään, vahvistaa heidän itsetuntoaan. Kun nuorten itsetunto on riittävä, he pystyvät kieltäytymään seksistä tai vaatimaan ehkäisyn käyttöä. Tällaisessa toiminnallisuudessa onkin tärkeää, että nuoret joutuvat itse pohtimaan ratkaisua ennalta suunniteltuun tilanteeseen. Toiminnan keskellä ja sen päätteeksi olisi nuorille annettava mahdollisuus pohtia omaa käyttäytymistään ja tilanteen ratkaisua. (Tyrväinen 2005.) Seksuaaliopetuksen tarkoitus on ensisijaisesti ymmärryksen luominen ja tätä kautta käyttäytymisen muuttaminen (Tones 2002, 1-2; Välimaa ym. 2005). Myös perusopetuksen opetussuunnitelma 2004 painottaa luovan toiminnan ja elämysten merkitystä opetuksessa ja asioiden ymmärtämisessä.

Tässä tutkimuksessa tuli esille, että teemapäivien toteuttaminen yhdessä opettajien kanssa tekisi mahdolliseksi kokonaisvaltaisen kuvan rakentamisen terveydestä. Tämä estäisi myös seksuaaliterveyteen liittyvän tiedon eriytymisen vain joidenkin oppiaineiden sisältämäksi asiaksi. Samaa asiaa painottaa myös Heikkinen (2005), jonka mielestä yhdessä toimiminen edistäisi yleisesti myös koulun terveyttä edistävää kulttuuria.

13.4 Ehdotuksia yläkoulun seksuaaliopetuksen sisältöihin ja opetusmenetelmiin

Kuviossa 9 olen esittänyt, että yläkoulun terveystietoon liittyvää seksuaaliopetusta olisi tärkeää antaa joka vuosi kolmen vuoden ajan. Sen suunnittelemisessa ja toteuttamisessa on tärkeää tehdä yhteistyötä biologian, liikunnan, kotitalouden ja yhteiskuntaopin opettajien kanssa.

Ennen seksuaaliopetuksen aloittamista voitaisiin nuorille kertoa eri oppiaineiden yhteistyöstä ja sisällöistä seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelemisessä. Nuorille voisi kertoa myös opetukseen liittyvien asioiden ajankohdista eli milloin mitäkin seksuaalisuuteen liittyvä tietoa

käsiteltäisiin. Samalla olisi tärkeää luoda yhteiset ”pelisäännöt” opetuksen toteutumiseksi sekä sopia erilaisten tietolähteiden käyttämisestä. Erityisesti Internet sivustojen käyttämisessä olisi pyrittävä medialukutaitoon, jolloin esille tullutta tietoa tarkasteltaisiin kriittisesti.

Seksuaaliopetus voitaisiin aloittaa 7. luokalla tarkastelemalla murrosiän vaikutusta nuoren fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kokonaisuuteen painottamalla jokaisen nuoren yksilöllistä kehittymistä. Poikien siemensyöksyä ja tyttöjen kuukautisia voitaisiin käsitellä erikseen omissa ryhmissä. Tämä voisi tapahtua liikuntatuntien yhteydessä, jolloin useimmiten tyttöjen liikuntaa pitää naispuolinen opettaja ja poikien liikuntaa miespuolinen opettaja. Muuten seksuaalisuuteen liittyvä opetus voisi tapahtua sekaryhmissä.

7. luokalla voitaisiin määritellä seksuaalisuus käsitettä ja sen eroavaisuuksia seksiin ja pornoon. Nuorten olisi tärkeää olla myös tietoisia erilaisista seksuaalisista suuntautumisista. Arvojen pohtiminen ja nuorten seksuaalioikeuksien ymmärtäminen olisi tärkeää aloittaa jo 7. luokalla. Seksuaalioikeuksien tietäminen ja ymmärtäminen osana seksuaalista käyttäytymistä helpottaisi nuoren oman itsen ja toisen ihmisen oikeuksien huomioon ottamista. Opetusmenetelmänä voitaisiin seksuaalioikeuksia käsiteltäessä käyttää videoita tai dvd-nauhoja tai erilaisia lehtisiä ”avaamaan” keskustelua. Itse keskustelu voisi tapahtua pienryhmissä, jolloin nuoret tutustuisivat samalla toisiinsa. Ryhmien kokoa ja jäseniä vaihtamalla nuoret saisivat mahdollisuuden ottaa huomioon monia erilaisia mielipiteitä. Arvoista ja nuorten oikeuksista voitaisiin tehdä ryhmätöinä erilaisia julisteita eli postereita, jotka voitaisiin sijoittaa koko koulun nähtäväksi. Ehkäisyyn tutustuminen voitaisiin aloittaa 7. luokalla opettajan johdolla, joka voisi käyttää apuna kalvoja tai tietokoneen PowerPoint ohjelmaa. Aluksi olisi tärkeää kertoa ehkäisyyn merkityksestä raskauden ja sukupuolitautilien ehkäisyyn. Sukupuolitautilien käsittelemisessä voitaisiin keskittyä tarkemmin 2000-luvun puolivälissä lisääntyneisiin sukupuolitauteihin, kuten klamydiaan ja hiv-infektioon.

Ehkäisyyn liittyvien asioiden tarkempi tarkasteleminen voisi jatkua 8. luokalla, jolloin perehdyttäisiin tarkemmin siihen miten, miksi ja milloin ehkäisyä olisi käytettävä. Samalla olisi myös pohdittava, mitä tapahtuu jos ei ehkäise. Samaan aikaan ehkäisyyn kanssa voitaisiin käsitellä sukupuolitautilien tutkimista ja hoitoa. Oireita käsiteltäessä olisi nuorille painotettava sitä, että sukupuolitauti voi olla myös oireeton ja sen varmistamiseksi tarvitaan joko veri- tai virtsakokeita. Sukupuolitaudin ainoana ehkäisymenetelmänä ja tulisi painottaa kondomin käyttämistä tai seksistä pidättäytymistä. Samalla olisi painotettava molempien sukupuolien

vastuuta ehkäisyn käyttämisessä ja siinä, että seuraukset sen käyttämättä jättämisestä koskettavat molempia sukupuolia. Ehkäisyn ja sukupuolitautilien käsittelemisessä voitaisiin käyttää terveydenhoitajaa/sairaanhoitajaa, joka voisivat antaa esimerkkejä oikeasta elämästä, esimerkiksi miten sukupuolitaudin toteaminen tapahtuu tai mitä tapahtuu, jos tautia ei hoideta. Erilaisiin tunteisiin, rakastumiseen ja rakastamiseen sekä parisuhteeseen liittyvien asioiden käsitteleminen voitaisiin aloittaa 8. luokalla. Erilaisista tunteista ja niihin liittyvistä asioita voitaisiin tehdä ryhmissä postereita, jotka esiteltäisiin koko luokalle. Myöhemmin posterit voitaisiin laittaa kaikkien nähtäväksi koulun seinille.

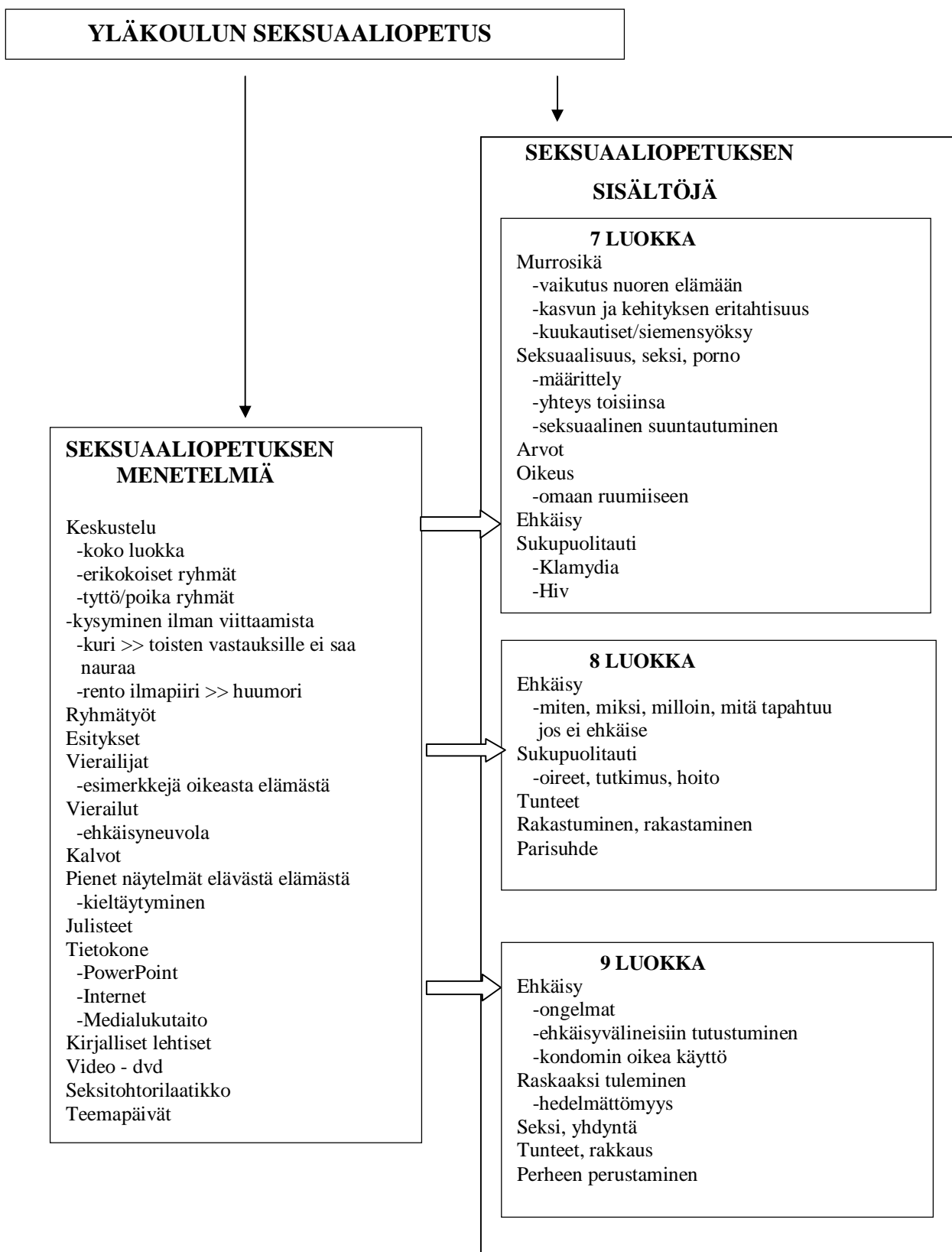
Tunteiden käsittelemistä voitaisiin jatkaa 9. luokalla. Tunteita voitaisiin käsitellä yhdessä perheen perustamisen ja raskaaksi tulemisen kanssa. Yhtä tärkeää olisi eritellä tunteita silloin kun raskaaksi tulemiseen liittyy ongelmia. Yläkoulun viimeisellä luokalla voitaisiin tarkastella seksiin ja yhdyntään liittyviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Asioiden käsittelyssä voitaisiin käyttää hyödyksi nuorten seuraamia televisio-ohjelmia. Nuoret voisivat käyttää esimerkiksi ”Salattuja elämiä” tai ”Sinkkuelämää” apuna juonen suunnittelussa. Näiden ”saippuasarjojen” monimutkaisia ihmissuhteita voisi verrata todelliseen elämään ja nuoret voisivat keksiä parempia ratkaisumalleja. Nuoret voisivat tutustua 9.luokalla ehkäisyneuvolaan ja sen toimintaan. Samalla siellä voitaisiin perehtyä ehkäisyvälineisiin ja erityisesti kondomin oikeaan käyttöön sekä ehkäisyyn liittyviin ongelmiin. Ennen tutustumiskäyntiä voitaisiin kerrata opettajan johdolla 7. ja 8. luokalla käsiteltyjä ehkäisyyn liittyviä asioita joko kalvoja tai PowerPointia apuna käyttäen.

Seksuaalioppituntien rajallisuudesta johtuen nuorilla pitäisi olla mahdollisuus kysyä heitä askarruttavista asioista. Tällaisena tiedonlähteenä voisi olla seksitohtorilaatikko, joka olisi käytössä jatkuvasti. Se voisi sijaita paikassa, jossa voisi yleisesti jättää viestejä opettajille. Tällöin sen käyttäminen aiheuttaisi mahdollisimman vähän huomiota. Seksitohtorilaatikko olisi kuitenkin tarkastettava säännöllisesti ja siellä oleviin kysymyksiin olisi pyrittävä vastaamaan mahdollisimman nopeasti. Vastaamisen voisi tehdä joko seksuaaliopetustuntien alussa tai sitten terveydenhoitajan ilmoitustaululla, jossa olisi esitetty lyhyesti kysymys ja siihen vastaus. Tällöin olisi kuitenkin muotoiltava kysymystä niin, ettei siitä tunnistettaisi kysyjää.

Koulun yhteisten teemapäivien toteuttaminen vaatii sitoutumista ja yhteistyötä koko koulun henkilöstöltä. Teemapäiviä voitaisiin suunnitella yhdessä biologian, liikunnan ja kotitalouden

ja taideaineiden kanssa. Teemapäivät antaisivat mahdollisuuden rakentaa terveydestä ja terveellisten valintojen esille tulemisesta mieleenpainuvan kokemuksen, joka voisi luoda parhaimmat oppimistulokset.

Nykyisin käytössä olevassa perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2004) sisältää nuorten tässä tutkimuksessa toivomia asioita. Seksuaalisuuteen liittyviä asioita voidaan tarkentaa koulukohtaisesti koulujen omissa opetussuunnitelmissa niin kuin tutkimuksen kohteena olleen yläkoulun koulukohtaisessa opetussuunnitelmassa (liite 2) on tehty. Yleisemmin käytössä olevat terveystiedon oppikirjat sisältävät monipuolista asiaa seksuaalisuudesta. Oppilaiden tietoa voidaan lisätä internetistä saatavalla materiaalilla tai terveydenhuollon ammattilaisia luennoitsijoina käyttäen. Taitoja voidaan harjoitella erilaisten oppilaiden omien tuottamien esimerkiksi näytelmien avulla.

Kuvio 9 Ehdotuksia yläkoulun seksuaaliopetuksen sisältöihin ja opetusmenetelmiin

13.5 Jatkotutkimusehdotuksia

Tulevaisuudessa olisi tärkeää ja mielenkiintoista tutkia sitä, onko seksuaaliopetuksen suunnitelmallisella toteuttamisella vaikutusta nuorten seksuaalikäyttäytymiseen ja seksuaaliterveyteen. Kontula (2007) on selvittänyt seksuaaliopetuksen toteutumista yläkoulussa vuosien 1996-2006 aikana. Tutkimus ei kuitenkaan ole täysin kattava, sillä terveystieto ei ollut ehtinyt toteutua kaikissa kouluissa keväällä 2006 siinä laajuudessaan, kuin mitä sille on perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2004) tarkoitettu. Kontulan (2007) tutkimus on kuitenkin tärkeä ja osoittaa, että kattavan tutkimuksen toteutuminen vaatii pitkän seuranta-ajan ja on kestoiltaan useita vuosia.

Jos tulevien tutkimuksen tuloksista ilmenisi, ettei merkittävää muutosta olisi nähtävissä nuorten seksuaaliterveyteen, pitäisi pohtia sitä, miksi terveyttä edistävä ja ylläpitävä käyttäytyminen ei ole nuorten suosiossa. Voisiko syynä olla se, että yleisesti ja kansantaloudellisesti on nähtävissä terveydenhuollon suuntautuminen vain sairauden hoitoon ja terveyden edistämiseen annettavien rahavarojen vähentämiseen. Tämän muuttamiseksi meidän on muutettava asenteita terveyttä edistävän toiminnan suosimiseksi. Tämän tulee myös näkyä käyttäytymisessämme.

Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista tutkia sitä, miten opettajat tekevät yhteistyötä. Onko yhteistyö näkyvillä vain papereissa vai toteutuuko se ”kenttätyössä”? Suunnittelevatko opettajat yhdessä seksuaalisuuteen liittyvien asioiden opettamisen eri oppiaineiden yhteydessä? Miten he jakavat eri asioiden opettamisen ja kuinka usein he vaihtavat asioiden opettamista? Tärkeää olisi myös tutkia sitä, miten maahanmuuttajat suhtautuvat seksuaaliopetukseen ja miten mahdolliset kulttuurierot vaikuttavat heidän seksuaalikäyttäytymiseen ja seksuaaliterveyteen?

Työ seksuaaliopetuksen kehittämiseksi pitää jatkua, sillä se on yksi keino edistää nuorten seksuaaliterveyttä. Kehittämisen onnistumista on tärkeää seurata tutkimusten avulla.

LÄHTEET

- Aalberg V. Seksuaalinen kehitys nuoruusiässä. *Duodecim*, 1988; 104: 1135-1138.
- Aalberg V, Siimes MA. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Nemo, 1999.
- Anttila A. Arvojen ylitarjonta ja moraalien yksilöllistyminen. Teoksessa Anttila A (toim.) Lapsuuden muuttuva maisema. Puheenvuoroja kulutuskulttuurin seksuaalisoinnin vaikutuksista. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004a; 284: 11-16.
- Anttila A. Seksimarkkinoinnin vaikutus lasten ja nuorten asenteisiin. Teoksessa Anttila A (toim.) Lapsuuden muuttuva maisema. Puheenvuoroja kulutuskulttuurin seksuaalisoinnin vaikutuksista. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004b; 284: 63-76.
- Bildjuschkin K, Malmberg A. Kerro meille seksistä. Nuorten seksuaalikasvatus. Helsinki: Tammi, 2000.
- Cacciatore R. Kasvun ja kehityksen aika – kiva opettaa kasvavalle ja kehittyvälle. Teoksessa. Peltonen H, Kannas L (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 2005a: 94-146.
- Cacciatore R. Seksuaalisuus – etu vai haitta koulutyölle? Teoksessa Peltonen H, Kannas L (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 2005b: 147-188.
- De Lamater J, Friedrich WN. Human sexual development. *Journal of Sex Research*, 2002; 39: 10-14.
- Eskola K, Hytönen E. Naisen elämä ja hoitotyö. Porvoo: WSOY, 1998.
- Eskola J, Suoranta J. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus, 2001.
- Giami A. Sexual Health: The emergence, development, and diversity of a concept. *Annual Review of Sex Research*, 2002; 13: 1-35.
- Green L, Kreuter MW. Health promotion planning. An educational and ecological approach. Mountain View, CA: Mayfield Publishing Company, 1999.
- Greenberg JS, Bruess CR, Mullen KD, Sands DW. Sexuality, insights and issues. (3th ed.) Dubuque: Wm. C. Brown Publishers, 1993.
- Haavio-Mannila E, Kontula O. Seksin trendit meillä ja muualla. Juva: WSOY, 2001.
- Hankala M. Mediakasvatus terveystiedon opetuksessa. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveysten edistämisen tutkimuskeskus, 2005: 89-101.
- Harris A. Meanings of Sexual Maturity for Young Australian Women and Men. Teoksessa Puuronen V (toim.) Youth in Everyday Life Contexts. Psykologian tutkimuksia. Joensuun

yliopisto: Yliopistopaino, 1999.

Heikkinen, HLT. Terveys, identiteetti ja hyvä elämä. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveystiedon edistämisen tutkimuskeskus, 2005: 19–36.

Helve H. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino, 2002.

Hermanson E, Cacciatore R, Apter D. Erikoisosaamista nuorten palveluihin. Teoksessa Kosunen E, Ritamo M (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004; 282: 93–99.

Hiltunen-Back E. Klamydia tartunnat ikäryhmittäin. Teoksessa Kosunen E, Ritamo M (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004; 282: 41–44.

Hirsijärvi S, Remes P, Sajavaara P. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2003.

Kalaja S, Eloranta T, Korhonen J, Nykänen M, Välimaa R. Terveystaidot ovat tärkeä osa terveystiedon opetusta. Liikunnanopettaja, 2005; 3: 21–23.

Kannas L. Nuorten seksuaalikasvatuksen tavoitteita, tehtäviä ja menetelmällisiä erityispiirteitä. Teoksessa Kannas L (toim.) Ihanan tukala seksuaalisuus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1993; 4: 9–40.

Kannas L. Terveystieto-oppiaineen olemusta etsimässä. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveystiedon edistämisen tutkimuskeskus, 2005a: 9–18.

Kannas L. Terveystieto oppiaineen pedagogisia lähtökohtia. Teoksessa Peltonen H, Kannas L (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 2005b: 9–36.

Kauppila RA. Opi ja opeta tehokkaasti. Psykkinen valmennus oppimisen tukena. Opetus 2000. Juva: PS - kustannus, 2003.

Kinnunen S. Tytöt, pojat & seksi. Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua. Hämeenlinna: Karisto Oy, 2001.

Kirby D. Effective approaches to reduce unprotected sex, pregnancy and childbearing. Journal of Sex Research, 2002; 39: 8–51.

Kokkonen M, Siponen U. Sosioemotionaaliset taidot terveystiedon tavoitteina. Teoksessa Peltonen H, Kannas L (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 2005: 189–210.

Kontula O. Nuorten seksi. Keuruu: Otava, 1987.

Kontula O, Meriläinen J. Nuorten kypsyminen seurusteluun ja seksuaalisuuteen. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus, 1988; 9.

Kontula O. Seksuaalisen mielenkiinnon lisääntyminen. Nuorten tiedontarve. Teoksessa Kontula O (toim.) *Seksistä – kuinka puhun nuorille?* Helsinki: Otava, 1991: 37–52.

Kontula O. Yläasteen sukupuolikasvatus lukuvuonna 1995–1996. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1997; 4.

Kontula O, Meriläinen H. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöliiton tutkimuslaitos. Vammalan kirjapaino Oy, 2007.

Kosunen E. Seksuaalikäyttäytymisen muutokset. Teoksessa Kosunen E, Ritamo M (toim.) *Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen*. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004; 282: 46–59.

Kosunen E. Seksuaaliterveyden edistäminen Suomessa. Muistio seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmaa laativaa työryhmää varten. Helsinki: Stakesin monistamo, 2006.

Kouda T. Sexual health? How Boring. *Choices* 25, 1996; 2: 7-12.

Kraft P. Sexual knowledge among Norwegian adolescents. *Journal of Adolescence*, 1993; 16: 21-30.

Kuosmanen S, Virtanen H. Nuorten kondomin käyttöön yhteydessä olevat tekijät eläytymistarinoiden valossa. *Terveyskasvatuksen pro gradu-työ*. Jyväskylän yliopisto, 2005.

Kylmä J, Vehviläinen-Julkunen K, Lähdevirta J. Laadullinen terveystutkimus – mitä, miten ja miksi? *Duodecim*, 2003; 119: 609–615.

Kyngäs H, Vanhanen L. Sisällön analyysi. *Hoitotiede*, 1999; 1: 3-12.

Larsson M, Eurenus K, Westerling R, Tyden T. Evaluation of a sexual education intervention among Swedish high school students. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2006; 34: 124-131.

Launonen L. Eettinen kasvatustajattelu suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 2000; 168.

Lehtonen J. Heteroseksuaalisuus oppikirjoissa – lähtökohtana ei-heteroseksuaalisten nuorten kokemukset. Teoksessa Helve H (toim.) *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet*. Helsinki: Nuorisotutkimus 2000, 1998; 5:159–191.

Liinamo A. Seksuaalikasvatus Suomessa. Teoksessa Kontula O, Lottes I (toim.) *Seksuaaliterveys Suomessa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2000: 221–235.

Liinamo A, Rimpelä M, Kosunen E, Jokela J. Nuorten seksuaaliterveystiedot. *Suomen lääkäri*, 2000; 45: 4603–4609.

Liinamo A. Seksuaalikasvatuksen opetussuunnitelma-kokemuksia Skotlannista. *Stakes. Kouluterveys*, 2001; 12.

Liinamo A, Nummelin R, Ritamo M, Hirttiö P, Jokinen M, Varstala S. Nuorten seksuaalikasvatuksen kehittäminen kunnassa. 2002. [www-dokumentti]. [viitattu 15.4.2007]. <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/B4425A70-CF10-4990-A6BE-0CC4041903FE/0/ktl1502b.pdf>

Liinamo A. Nuorten seksuaalikasvatusohjelmien vaikuttavuus. Teoksessa Kosunen E, Ritamo M (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004; 282: 125–135.

Liinamo A. Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta. Arviointia terveyden edistämisen viittekehityksessä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä University Printing House, 2005.

Lottes I. Uusia näkökuomia seksuaaliterveyteen. Teoksessa Kontula O, Lottes I (toim.) Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2000: 13–35.

Lottes I, Kontula O. Suomalaisen seksuaaliterveyden vahvuudet ja kehittämiskohteet. Teoksessa Kontula O, Lottes I (toim.) Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2000: 319–332.

Luopa P, Pietikäinen M, Jokela J. Nuorten elinolot, koulutyö, terveys ja terveystottumukset 1996-2005. Kouluterveyskysely 2005. [www-dokumentti]. [Viitattu 15.4.2007]. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T25-2006-VERKKO.pdf>

Lähdesmäki S, Peltonen H. Seksuaalikasvatus Suomessa. Teoksessa Kontula O, Lottes I (toim.) Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2000: 208–216.

Malinen J. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten käsitykset seksuaalivähemmistöistä. Erityispedagogiikan pro gradu - työ. Jyväskylän yliopisto, 2005.

Mellanby AR, Phelps FA. School Sex Education: An Experimental Programme with Educational and Medical Benefit. *British Medical Journal*, 1995; 311: 414-417.

Metsämuuronen J. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus, 2003.

Mustonen A, Rönkä A, Uotinen V. Elämisen malleja, rakkautta ja ihanteita. Lukeminen tyttöjen minäkuvan jäsentäjänä. Teoksessa Näre S, Lähteenmaa J (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammer-paino Oy, 1992: 236–245.

Mustonen A. Mediataidot ja median vastuu lasten suojelijoina. Teoksessa Anttila (toim.) Lapsuuden muuttuva maisema. Puheenvuoroja kulttuurin seksuaalisoinnin vaikutuksista. Stakes, 2004; 284: 58–62.

Mäenpää J, Siimes MA. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa Hovatta O, Ojanlatva A, Pelkonen R, Salmimies, P (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Kustannus Duodecim Oy, 1995: 55–68.

Mäkelä K. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Niskanen A (toim.)

Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Helsingin yliopisto: Yliopistopaino, 1994: 154–169.

Mäkelä M, Lottes I. Lisääntymisterveyden palvelut. Teoksessa Kontula O, Lottes I (toim.) Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2000: 67–77.

Neumark-Sztainer D, Story M, French SA & Resnick MD. Psychosocial correlates of health compromising behaviours among adolescents. *Health education research*, 1997; 12: 37-52.

Niemi H. Suomalainen opettajakoulutus valmiina jo pitkään eurooppalaiseen korkeakoulualueeseen. Teoksessa Jakku-Sihvonen R (toim.) Uudenlaisia maistereita. Kasvatusalan koulutuksen kehittämissuunnitelmat. Opetus 2000. Jyväskylä: PS - Kustannus, 2005: 187–218.

Nummelin R. Seksuaalikasvatusmateriaalit pääkaupunkiseutulaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, 2000.

Näre S & Saarikoski H. Vapauden ajan seksuaalivalistus – vapautta valistuksesta. *Nuorisotutkimus*, 1999; 17:13-28.

Ojala K. Internet ja terveystieto. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveystieteen tutkimuskeskus, 2005: 111–121.

Onnismaa J. Ohjaustyön etiikka ja ohjausasiantuntijuus. Teoksessa Onnismaa J, Pasanen H, Spangar T (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana osa II. Jyväskylä: PS-kustannus, 2000: 294-313.

Papp K, Kontula O. Seksuaalinen riskinotto nuorten suhteissa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 2000; 37: 283-292.

Patton MQ. *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park: SAGE, 1990.

Pedersen M, Alcòn MCG, Rodriguez CM, Smith R. Family. In A: Currie C, Roberts C, Morgan A, Smith R, Settertobulte W, Samdal O, Barnekow-Rasmussen V (Eds.) *Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from 2001/2002 survey. Health Policy for Children and Adolescents. World Health Organization*, 2004; 4: 26-33.

Perkins ER, Simnett I, Wright L. *Evidence-based Health Promotion*. England: West Sussex, 2001.

Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö. Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetusministeriö, 1970.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Kouluhallitus, 1985.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus, 1994.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus, 2004. [www-

dokumentti]. [viitattu 15.4.2007]. http://www.oph.fi/info/ops/pops_web.pdf

Piironen M. Seksuaalisuus ja seksuaaliset riskitilanteet 7. ja 9. luokkalaisten kuvaamina ja suosituksia koulun seksuaalikasvatukseen. Terveyskasvatuksen pro gradu-työ. Jyväskylän yliopisto, 2006.

Promotion of Sexual Health. Recommendations for action. Proceedings of a regional consultation. Guatemala: Pan American Health Organization, World Health Organization, 2000.

Purtilo MR, Haddad A. Health professional and Client Interaction. (5th ed.) WB: Saunders Company, 1996.

Pötsönen R, Välimaa R. Seurustelua ja pelkkää asiaa. 15-vuotiaiden nuorten ajatuksia teemoista: seurustelu, seksi, ehkäisy, tiedonlähteet ja perhesuunnittelupalvelut. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteen laitoksen julkaisusarja, 1995; 1.

Pötsönen R. Naiseksi, mieheksi, tietoiseksi. Koululaisten seksuaalinen kokeneisuus, HIV/AIDS-tiedot, -asenteet ja tiedonlähteet. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, 1998.

Raitanen M. Aikuistuminen-uusi vaihe elämässä tai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Sankari A, Jyrkämä J (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 2001, 187-224.

Rauste von Wright M, von Wright J. Oppiminen ja koulutus. Porvoo: WSOY, 1994.

Rimpelä M. Terveystieto peruskoulun oppiaineeksi. Suomen lääkärilehti, 2000; 4: 380-383.

Robinson BE, Bockting WO, Rosser S, Miner M, Coleman W. The sexual Health Model: application of a sexological approach to HIV prevention. Health education research, 2002; 17: 43-57.

Rosblom O, Ruuskanen U, Laine T, Vertio H. Nuorten hoitotyö. Hygienia Kirjayhtymä. Tampere: Tammer-paino Oy, 1994.

Ross J, Godeau E & Dias S. Sexual health. In A: Currie C, Roberts C, Morgan A, Smith R, Settertobulte W, Samdal O, Barnekow-Rasmussen V (Eds.) Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from 2001/2002 survey. Health Policy for Children and Adolescents. World Health Organization, 2004; 4: 153-161.

Rämö J, Setälä M. Seurustelua ja hetekahumppaa. Biologisen kypsyymisen, seurustelun ja seksuaalikäyttäytymisen muutokset suomalaisilla nuorilla 1990-luvulla. Terveyskasvatuksen pro gradu-työ. Jyväskylän yliopisto, 2001.

Saari S. Kenen on vastuu? Koulun seksuaalikasvatus lukuvuonna 1995–1996. Liikunta-pedagogiikan pro gradu-työ. Jyväskylän yliopisto, 1998.

Sahlberg P. Opettajana koulun murroksessa. Opetus 2000. Juva: WSOY, 1998.

Salmela J. Läheisten tuki ja onnistumisen kokemukset lisäävät nuorten itsearvostusta. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto 2006. [www-dokumentti]. [viitattu 15.3.2007]. http://www.chydenius.fi/julkaisut/julkaisusarjat/tekstitjul/tutkimus1_2006.pdf

Samdal O, Dür WR, Freeman J. School. In A: Currie C, Roberts C, Morgan A, Smith R, Settertobulte W, Samdal O, Barnekow-Rasmussen V (Eds.) Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from 2001/2002 survey. Health Policy for Children and Adolescents. World Health Organization, 2004; 4: 42-51.

Stakes. Raskauden keskeytykset ja steriloinnit 2005. [www-dokumentti]. Päivitetty 11.9.2005. [viitattu 15.3.2007]. http://www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedote2005/Tt22_05.pdf

Sukupuolikasvatustyöryhmän mietintö. Helsinki: Sosiaali- terveysministeriö, 1979; 29.

Suomen laki. 20.luku Suojaikäraja. [www-dokumentti]. Päivitetty 29.3.2007 [viitattu 15.4.2007]. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Suojaik%C3%A4raja>

Svedbom J. Kohti ongelmaperusteista oppimista – esimerkkejä terveysopetuksen didaktiikasta. Teoksessa Peltonen H, Kannas L (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 2005: 65–87.

Tartuntatautilasto 2006. [www-dokumentti]. Päivitetty 28.3.2007. [viitattu 15.4.2007]. <http://www3.ktl.fi/stat/>

Tones K. Reveille for Radicals! The paramount purpose of health education? Health Education Research, 2002; 17: 1-5.

Tuomi J, Sarajärvi A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kirjapaino Gummerus, 2002.

Tynjälä P. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus, 1991; 22: 389-398.

Tynjälä P. Oppiminen tiedon rakentamisena: konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tammi, 1999a.

Tynjälä P. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto A, Tynjälä P (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus: työelämän ja koulutuksen näkökulmia. Juva: WSOY, 1999b: 160-179.

Tyrväinen H. opetussuunnitelmasta oppitunniksi. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveystiedon tutkimuskeskus, 2005: 51–64.

Vertio H. Terveystiedon markkinat. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveystiedon tutkimuskeskus, 2005: 103–109.

Väestöliitto. Seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma 2006. [www-dokumentti]. [viitattu 15.4.2007].

http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/52449/file/VLSekstervpolohjelma.pdf

Välimaa R. Terveystieto ja seksuaaliopetus. Teoksessa Kosunen E, Ritamo M (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Stakes. Saarijärvi: Gummerus, 2004; 282: 137–146.

Välimaa R. Terveys ymmärrystä rakentamassa. Teoksessa Kannas L, Tyrväinen H (toim.) Virikkeitä terveystiedon opetukseen. Jyväskylän Yliopisto: Terveiden edistämisen tutkimuskeskus, 2005: 37–50.

Välimaa R, Nykänen M, Eloranta T, Kalaja S, Korhonen J. Terveystietoa oppimaan. Liikunnanopettaja, 2005; 2: 38-40.

Wellings K, Wadsworth J. Provision of Sex Education and Early Sexual Experience: The Relation Examined. British Medical Journal, 1995; 311: 417-420.

Wight D, Abraham C, Scott S. Towards a psychosocial theoretical framework for sexual health promotion. Health Educational Research 1998; 13: 317-330.

Winn S, Roker D, Coleman J. Knowledge about puberty and sexual development in 11-16 year-olds: Implications for health and sex education in schools. Educational Studies, 1995; 21: 187-201.

HEI LUKIOLAINEN

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää nuorten ajatuksia seksuaalisuudesta ja kehittää yläkoulun seksuaaliopetusta - sen sisältöjä ja työtapoja.

Olen kiinnostunut sinun asiantuntemuksestasi ja mielipiteistäsi.

Seuraavassa pyydän sinua ensiksi määrittelemään omin sanoin, mitä tarkoitetaan seksuaalisuudella ja toiseksi pyydän sinua kertomaan näkemyksesi onnistuneesta seksuaalioppitunnista.

- Kysymyksiin ei ole oikeita vastauksia, joten toivon, että vastaat jokaiseen kysymykseen tämänhetkisen OMAN näkemyksesi ja kokemuksesi mukaisesti.
- Henkilöllisyytesi ei tule missään vaiheessa esille.
- Kiitos vastauksestasi etukäteen. Tutkimuksen valmistuttua tulen kertomaan tutkimukseni tuloksista sinulle ja terveystiedon opettajille.

1. Tyttö Poika

2. Määrittele mitä sinun mielestäsi seksuaalisuus tarkoittaa?

3. Kerro millainen olisi sinun mielestäsi onnistunut seksuaalioppitunti yläkoulun 7. 8. ja 9.luokkalaisille.

- Mitä seksuaalisuuteen liittyviä asioita siellä opetettaisiin?
- Millaisia työtapoja opetuksessa tulisi käyttää?

SEKSUAALIOPETUKSEN

TAVOITTEET PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMASSA 2004

- oppii ymmärtämään nuoruuden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä
- ymmärtää nuoruuden kehityksen erityispiirteitä ja tarpeita
- ymmärtää seksuaalisuuden kehittymisen
- tietää seksuaaliterveyden perusteita
- osaa huolehtia omasta terveydestään
- tietää raskauden ehkäisyn merkityksen ja raskauden ehkäisymenetelmiä
- osaa pohtia ja perustella vastuullista seksuaalikäyttäytymistä
- tietää seksuaalikäyttäytymiseen liittyviä arvoja ja normeja
- tietää tavallisimmat tartuntataudit ja tunnistaa oireet
- osaa kuvata keskeisiä nuorten oikeuksia
- osaa käyttää ja arvioida kriittisesti erilaisia seksuaalisuuteen liittyviä tiedon hankintalähteitä

SEKSUAALIOPETUKSEN KOULUKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA

- * oppilas ymmärtää seksuaalisuuden merkityksen
- * oppilas tietää seksuaalisuuden kasvun ja kehityksen muutokset murrosiässä
- * oppilas pohtii seurusteluun ja seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ja ymmärtää vastuullisen seksuaalisen käyttäytymisen merkityksen
- * oppilas tietää nuorille sopivat ehkäisymenetelmät ja niiden käyttöön liittyvät kysymykset
- * oppilas tuntee seksuaalisuuteen liittyvää lainsäädäntöä
- * oppilas tietää aborttilain ja pohtii raskauden keskeytykseen liittyviä kysymyksiä
- * oppilas tunnistaa yleisimmät sukupuolitaudit ja tietää niiden ehkäisyn ja hoitomahdollisuudet
- * oppilas osaa hakea tarvitessaan apua seksuaaliterveyteen liittyvissä kysymyksissä

7. vuosiluokka

- Seksuaalisuuden kasvu ja kehitys
- Mitä on seksuaalisuus?
- Kuukautiset
- Yksilölliset arvot
- Siemensyöksyt
- Raskauden ehkäisy
- Itsetyydytys
- Nuoria koskeva seksuaalirikoslaki
- Ihastuminen, rakastuminen
- Alkoholi ja seksi

8. vuosiluokka

- Seurustelu
- Koska seksiä?

9. vuosiluokka

- Vastuut ja velvollisuudet parisuhteessa ja perheessä
- Abortti
- Erilaisuus seksuaalisuudessa
- Sukupuolitaudit ja niiden ehkäisy